

תוכן הענינים

1	הקדמה.....
א	קיצור ההלכות.....

סימן ז סעיף א

ז	נוסח ברכת אשר יצר ופירושה.....
א	פרק א נוסחאות ברכת אשר יצר, מספר תיבותיה ואותיותיה.....
ז	פרק ב פירוש הברכה "אשר יצר את האדם בחכמה".....
ט	פרק ג פירוש "וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים".....
פא	פרק ד חושך הוא בריאה או העדר אור.....
ק	פרק ה לשון בריאה הוא הוצאת יש מאין או גזירה.....
קיח	פרק ו פירוש הברכה "גלוי וידוע לפני כסא כבודך".....
קכה	פרק ז "שאם יפתח ושאם יסתם" הנוסח והסדר.....
קלג	פרק ח פירוש הברכה "שאם יפתח אחד מהם".....
קלה	פרק ט פירוש הברכה "או אם יסתם אחד מהם".....
קמב	פרק י אָחַד בקמץ או אֶחָד בפתח.....
קעב	פרק יא אֵי בחיריק או אֵי בצירי.....
קצט	פרק יב פירוש "אי אפשר להתקיים ולעמוד לפניך" / "אפילו שעה אחת".....
ריב	פרק יג פירוש הברכה "רופא [חולי] כל בשר".....
רכ	פרק יד פירוש הברכה "ומפליא לעשות".....

סימן ז סעיף ב

רל	פרק טו ברכת על נט"י אחר הנטילה או בביהכנ"ס.....
רמז	פרק טז אמירת פסוק שמע ישראל כשיוצא מביתו וקודם התפלה והכוונה
רנו	בזה.....
רסט	פרק יז אמירת תהלים קודם התפלה או לאחריה.....

סימן ז סעיף ג

רפג	נוסח ברכת אלהי נשמה ופירושה.....
רפו	פרק יח נוסחאות ברכת אלהי נשמה.....

פירוש ברכת אלהי נשמה.....	פדק יט
אלהי נשמה ברכת המצוות או ברכת הודאה.....	פדק כ

סימן מז

דין ברכות השחר למי שקם משנתו וחוזר לישן.....	פדק כא
ברכת אלהי נשמה ושאר ברכות לאחר התפילה.....	פדק כב
דין ברכות השחר בישן ביום.....	פדק כג
דין ברכות השחר בניעור בלילה או שלא נהנה.....	פדק כד
דין ברכות השחר קודם חצות למי שישן, ואחר חצות למי שלא ישן.....	פדק כה
תענו.....	פדק כז

סימן מז

דין ברכות התורה בניעור בלילה או ישן ביום.....	פדק כז
אם צריך להפסיק לימודו בעלות השחר ולברך, והמוציא לרבים אם יכול ללמוד קודם שמברך.....	פדק כח
תקצ.....	פדק כט

סימן ז סעיף ד

ברכות השחר לאחר שענה עליהם אמן.....	פדק כח
נספחים.....	פדק כט

תוכן ענינים מורחב

1הקדמה

♦ לימוד התורה השלם הוא ממוקם ובמקום שליבו חפץ (2) ♦ טעם לחיבור הספר (4) ♦ במעלת חיבור ספרים (9) ♦ הזהירות בחיבור ספרים (13) ♦ לפסוק מהתלמוד אף שיש לחוש שיטעה (15) ♦ ראוי לחזור אלף פעמים קודם שכותב חידושים בספר (19) ♦ העתקת לשונות הפוסקים (20) ♦ שינוי מנהגים (21) ♦ המחברים עצמם ניחא להו שיחלקו עליהם (25) ♦ אסור לתלמיד לקבל דברי רבו כשיש לו קושיות עליהם (27) ♦ לא להורות ללא עיון בשורשי ההלכה (28) ♦ אין מחניפין לשום אדם בהלכה (29) ♦ להשיג על דברי הקודמים מפני שלא היה לפנייהם ספרי הראשונים (33) ♦ לומר למה לא חידשו כן הקודמים הוא רע לב ועצת היצר (34) ♦ ד"ת שלא ניתנו לחדשם עד דורות אחרונים (34) ♦ מוצא חידושים בדרך לימודו בלא גורל (35) ♦ דברי ר"א בן הרמב"ם על מי שאינו שואף לאמת (36) ♦ דברי אליהוא בספר איוב (39) ♦ סדר הלימוד מסדר היום (41) ♦ משל הענק והננס (45) ♦ אולי יועיל בעת מן העיתים (48) ♦ קריאת שם הספר (48) ♦ מעלת הת"ח על השוגים בהבלי הזמן (49)

אקיצור ההלכות

א. ברכת אשר יצר (א) ♦ ב. ברכת על נטילת ידים (א) ♦ ג. אמירת קריאת שמע קודם התפלה (א) ♦ ד. אמירת תהלים קודם התפלה (ב) ♦ ה. ברכת אלהי נשמה (ב) ♦ ו. דיני ברכות השחר לקם משנתו וחוזר לישן (ב) ♦ ז. דיני ברכות השחר לאחר התפילה (ג) ♦ אלהי נשמה (ג) ♦ אלהי נשמה באמצע פסוקי דזמרה (ג) ♦ מחיה המתים על ראית קברים (ג) ♦ נטילת ידים (ג) ♦ אשר יצר (ג) ♦ ברכת התורה (ג) ♦ הנותן לשכוי בינה (ד) ♦ מתיר אסורים (ד) ♦ המעביר שינה (ד) ♦ שאר ברכות

השחר (ד) ♦ גאל ישראל (ד) ♦ ח. ברכות השחר אחר שינת קבע ביום (ד) ♦ ט. ברכות השחר בניעור בלילה או שלא נהנה או שישן ביום (ד) ♦ על נטילת ידיים ואשר יצר בניעור בלילה (ד) ♦ אלהי נשמה בניעור בלילה (ד) ♦ אשר נתן לשכוי - בלא שמע קול תרנגול, בלן במדבר, בחרש, בסומא (ד) ♦ פוקח עורים בסומא (ה) ♦ שעשה לי כל צרכי בחולה או כשלא נעל מנעליו או בתשעה באב ויום כיפור או באבל (ה) ♦ חולה בברכות שאינו יכול להנות מהם (ה) ♦ אונן בברכות השחר (ה) ♦ עוטר ישראל למי שאינו מכסה ראשו (ה) ♦ המעביר שינה בניעור בלילה (ו) ♦ י. ברכות השחר קודם חצות למי שישן, ואחר חצות למי שלא ישן (ו) ♦ י"א. ברכות התורה בניעור בלילה או ישן ביום (ו) ♦ י"ב. הניעור בלילה אם צריך להפסיק מלימודו בעלות השחר, והישן שמוציא לרבים אם יכול ללמוד קודם לזה (ו) ♦ י"ג. ברכות השחר אחר שענה עליהם אמן (ו)

סימן ז סעיף א

ז נוסח ברכת אשר יצר ופירושה

קיצור כל הנוסחאות בברכת אשר יצר ופירושן כפי המבואר בחיבור זה [מבואר בפוסקים דאין למחוק שום גירסא] (ז)

יא **פרק א** נוסחאות ברכת אשר יצר, מספר תיבותיה ואותיותיה

א. נוסחאות הברכה (יא) ♦ נוסח הגמרא (יא) ♦ נוסח ר"ע גאון (יא) ♦ נוסח רב נטרונאי גאון (יא) ♦ נוסח הר"ף (יב) ♦ נוסח הרמב"ם (יב) ♦ נוסח הרא"ש (יב) ♦ נוסח הר"ד (יג) ♦ נוסח פסקי הרי"א"ז (יג) ♦ נוסח הבה"ג (יג) ♦ נוסח השו"ע (יג) ♦ נוסח הלבוש (יג) ♦ נוסח האריז"ל (יד) ♦ ב. על פי איזה נוסח ברכת אשר יצר דבני אשכנז ובני ספרד בימינו (יד) ♦ ג. מספר התיבות והאותיות בברכה זו (טו)

יז **פרק ב** פירוש הברכה "אשר יצר את האדם בחכמה"

א. אשר יצר וכו' וברא (יז) ♦ טעם דפתח בלשון יצירה וסיים בלשון בריאה (יז) ♦ את האדם (כ) ♦ ב. בחכמה (כ) ♦ ביאור א' מהתנחומא שבראו חציו מים וחציו דם ובכך הוא אדם שלם, ואת האדם קאי על כל אדם, ובחכמה קאי על הקב"ה שברא בחכמה לאדם (כ) ♦ ביאור ב' מהתנחומא שכמו שברא את העולם בחכמה בתבונה ובדעת, כך ברא את האדם, ואת האדם קאי על כל אדם, ובחכמה קאי על האדם שנתן בו חכמה (כא) ♦ ביאור רש"י [הביאו השו"ע בביאור ב'] שבראו בחכמה שברא

בו נקבים והרוח משתמרת בתוכו, ואת האדם קאי על כל אדם, ובחכמה קאי על הקב"ה שברא בחכמה לאדם (כא) ♦ ביאור התוס' [הביאו השו"ע בביאור ג'] מהתנחומא שהתקין מזונותיו ואחר כך בראו, ואת האדם קאי על אדם הראשון, ובחכמה קאי על הקב"ה שברא בחכמה לאדם (כב) ♦ ביאור הב"ח דהוה מענין עשית צרכיו דהכין מזונותיו באופן שיוכל להתקיים על ידם (כג) ♦ קושית השלחן גבוה למה כל אדם מברך על מה שהקדים מזונות לאדם הראשון, וישו בו דגם לכל אדם מקדים מזונותיו (כג) ♦ ישוב היפה ללב דכל אדם הוא מאברי אדם הראשון (כד) ♦ ביאור המלבי"ם דהיינו סוף מעשה במחשבה תחילה ובזה נתגלה חכמת הבריאה, וכן רמז בזה סוד האכילה (כד) ♦ ביאור הדברי ישראל במדרש הנ"ל שניתן לו מזונות בלא לדונו אם יש לו זכות (כה) ♦ קושית הרוקח דהכל ברא הקב"ה בחכמה, וביאורו דבחכמה גימטריא לילה, שם של המלאך הממונה על ההריון (כה) ♦ ביאור ב' מהרוקח דחכמה זו תורה שנתן לאדם כח הדיבור להגות בתורה (כה) ♦ ביאור המהרש"א שנתן לו חכמה בבריאותו (כו) ♦ קושית הברכת ה' על המהרש"א שאין זה מענין עשית צרכיו, וישו בו שעל ידי זה יודע ליזהר במאכלו (כו) ♦ ישוב הפרחי כהונה שנתן לו חכמה ודעת ליפנות בצניעות (כו) ♦ ביאור ג' מהרוקח שהאדם עולם קטן ויש ביצירתו חכמה יתירה (כו) ♦ ביאור רבינו מנוח בשכל שניתן לאדם (לד) ♦ ביאור הר"י בר יקר שיצר האדם בחכמה גדולה (לד) ♦ ביאור הבית יוסף בדעת הטור שבריאת האדם דבר ברור הוא שחכמה נפלאה היא (לד) ♦ ביאור המלבי"ם בדברי הבית יוסף הנ"ל (לה) ♦ קושית הפרי מגדים מאי טעמא לא פירש הטור כרש"י ותוס' (לז) ♦ ישוב הב"ח דסבירא ליה לטור דשניהם אמת (לז) ♦ ביאור שער הכונות דנוצר מסוד החכמה העליונה (לז) ♦ ביאור הלבוש שבראו בחכמה בד' כוחות. המושך, והמחזיק, והמעכל, והדוחה (לה) ♦ ביאור הדמשק אליעזר שנתן באדם חכמה ויוסיף דעת יוסיף מכאוב (לה) ♦ ביאור ענף יוסף דמילוי חכמה גימטריא תרי"ג (לה)

פרק ג פירוש "זבדא בו נקבים נקבים חלולים חלולים".....לט

א. נקבים קודם לחלולים או איפכא (לט) ♦ ביאור החסדי דוד דהקדים נקבים לחללים משום שהם יוצאים ראשונה לאויר העולם (לט) ♦ ב. בכל איבר ואיבר יש חלל ויש נקבים (מ) ♦ ג. מה הם הנקבים (מא) ♦ ביאור רש"י פה וחוטם ופי הטבעת (מא) ♦ ביאור השו"ע כרש"י והוסיף פי האמה (מא) ♦ ביאור הלבוש כנ"ל והוסיף אזנים (מא) ♦ ביאור רבינו מנוח פה וקנה וריאה (מא) ♦ ביאור שער הכונות ז' נקבים שהם ב' עינים ב' אזנים ב' בחוטם ופה (מא) ♦ ביאור הגר"א ט' נקבים שהם ב' בחוטם ב' אזנים ב' עינים פה פי האמה ופי הטבעת (מא) ♦ ד. מה הם

החלולים (מב) ♦ ביאור המדרש רבה הלב והכליות (מב) ♦ ביאור רש"י והשו"ע לב וכרס ומעים (מב) ♦ ביאור הר"י בר יקר פה וטבור לב וכליות (מב) ♦ ביאור רבינו מנוח אצטומכא וכבד ומעים (מב) ♦ ביאור הלבוש כרס ודקין ואצטומכא (מב) ♦ עור האדם שכנגד השיער הוא מנוקב וחלול, וכן גידי האדם הם חלולים (מב) ♦ ה. טעם הכפלות נקבים נקבים חלולים חלולים (מג) ♦ ביאור הר"י בר יקר לפי שכל אחד עושה מלאכה אחרת (מג) ♦ ביאור הב"י בדעת הטור דאגב שכפל חלולים כפל נמי נקבים (מה) ♦ ביאור הבית יוסף דכפלם להורות על ריבויים (מה) ♦ קושית הבני חיי דהא כפל חלולים לרמוז על רמ"ח, וישובו דהכפל הוא גם אי גרסינן חללים (מה) ♦ ישוב היצחק ירנן דהטעם הוא כבית יוסף והטור רק רמז בזה (מו) ♦ ביאור הלבוש דכפלם כדי לכלול בברכה גם שאר איברים (מו) ♦ ביאור הט"ז דכפלם כיון דאיירי בין במעי אמו בין לאחמ"כ (מו) ♦ ו. ביאור הט"ז דאין שייך שם נקב על דבר שנברא כך, וקושיות האחרונים על דבריו וישובו דבריו (מז) ♦ קושית הדגול מרובה והפני יהושע על הט"ז מהא דאמרינן וברא בו נקבים (מח) ♦ ישוב הצמח צדק והשוואל ומשיב דיש לחלק בין נקב בדבר שיש בו חלל לנקב בדבר שטוח (מט) ♦ ישוב דנקבים בברכת אשר יצר איירי לאחר בריאתו (נ) ♦ קושית המהרש"ם מדברי הגמרא לגבי חירם וישובו על פי הנ"ל (נ) ♦ ישוב הרגלי מבשר דכוונת הט"ז דאין האיסור משום נקב זה (נא) ♦ ישוב החסדי דוד דהנקב הוא בפה שהיה סתום במעי אמו ולא חשיב דנברא כך (נא) ♦ ישוב החסדי דוד דכוונת הט"ז דבדבר שבשאר הברואים אין בו נקב והוא נברא עם נקב הוי חסר, אך דבר שבכל הברואים הוא עם נקב שפיר מקרי נקב (נא) ♦ ז. חלולים או חללים (נב) ♦ א. דעת הסוברים חללים. נוסח הגמרא והספרי ודעת רש"י ורב נטרונאי גאון והריא"ז והר"י בר יקר והאשכול והאבודרהם והמעריך ומחברת הערוך והמהרי"ץ ומנהג חלק מבני תימן לומר חללים (נב) ♦ נוסח הגמרא לעיל חלולים חלולים (נד) ♦ ישוב גירסת הגמרא והשינוי בין לשונות הגמרא על פי ספר הבהיר דלשון יצירה על דבר שיש בו ממש ולשון בריאה על דבר שאין בו ממש (נה) ♦ ישוב וביאור הטעם דלעיל גירסת הגמרא חלולים ובגמרא דידן חללים (נו) ♦ ישוב קושית היפה ללב על הזית רענן על פי הנ"ל (נז) ♦ ביאור כיצד היה סדר בריאת אדם הראשון וכיצד הוא בריאת כל אדם (נח) ♦ ביאור וטעם לגרוס חללים אף דקאי על האברים (ס) ♦ ביאור היעב"ץ דיש לגרוס חללים כיון דהחלל מלא אויר (סא) ♦ הוכחה מדברי התרגום יונתן לגירסת הגמרא (סא) ♦ ביאור דגם לגורסים חללים עולה לגימטריא רמ"ח (סב) ♦ העולה מהנ"ל דאין למחוק גירסת חללים (סב) ♦ דעת הסוברים חלולים. נוסח התנחומא ורב עמרם גאון והרי"ף והרמב"ם והרא"ש והרוקח ומחזור ויטרי והרי"ד לומר חלולים (סג) ♦ רמז הטור דחלולים חלולים גימטריא רמ"ח (סד) ♦ ג. ביאור

הבית יוסף לגרוס חלולים כיון דבחלל לא שייך בריאה רק באיבר שסביבותיו (סד) ♦
 קושית המאמר מרדכי מדוע הוצרך הבית יוסף לבאר דברי הטור אחר שנרמז
 רמ"ח בחלולים חלולים (סד) ♦ ישוב קושית המאמר מרדכי דגם אי גרסינן חללים
 רומז לרמ"ח (סה) ♦ ישוב קושית הבית יוסף על פי ספר הבהיר דלשון יצירה על
 דבר שיש בו ממש ולשון בריאה על דבר שאין בו ממש (סה) ♦ א. קושית הט"ז
 על הבית יוסף דאם כן יש לומר נמי נקובים (סו) ♦ ישוב קושית הט"ז דנקב הוא
 רק בדבר שיש בו ממש (סו) ♦ ישוב המחצית השקל דבאיבר נקוב התכלית הוא
 הנקב ובאיבר חלול התכלית הוא הדפנות (סז) ♦ קושית החסדי דוד על המחצית
 השקל מאי נפק"מ דהא המאכל צריך גם כן לחלל (זט) ♦ ישוב הפרי מגדים דשייך
 בריאה באין כנקבים וחשך שיש בהם עשיה, אך לא על חלל שנעשה מעצמו (זט) ♦
 צריך ביאור דברי הפרי מגדים שחילק בין נקב לחלל, דמה חילוק יש ביניהם (חט) ♦
 ביאור החילוק בין נקב לחלל דשם הפעולה נקבע לפי מטרתו (טט) ♦ תמיהא על
 דברי הפרי מגדים במה שחילק בין נקב לחושך וביאור החילוק (טט) ♦ קושית בשם
 מרדכי על הפרי מגדים מהא דאיתא בגמרא יצרתנו נקבים (טט) ♦ ישוב החסדי דוד
 דהיכא דכולל דבר שיש בו ממש שייך לשון יצירה (טט) ♦ ישוב א' דהמגן גבורים
 דחלולים מורה על אברים פרטיים משא"כ נקבים (ע) ♦ ישוב ב' דהמגן גבורים
 דשייך בריאה בדבר שאין בו ממש כשנפעל ע"י הסרת דבר, ונקבים היו סתומים
 במעי אמו ועכשיו פתוחים, משא"כ איברים חלולים כך היו מתחילתן (ע) ♦ ישוב
 החסדי דוד דכיון דאומר לשון בריאה על חלולים דיש בהם ממש כולל גם על
 הנקבים שאין בהם ממש (ע) ♦ ישוב החסדי דוד דהב"י לשיטתו דנקבים קאי על
 הפה ושייך בו בריאה כיון דהוא העדר סתימה (עא) ♦ ביאור הענף יוסף דברא
 מלשון נקב (עא) ♦ ב. קושיא על הבית יוסף דמצינו בגמרא לשון בריאה על
 חלל (עא) ♦ ג. קושית הב"ח על הבית יוסף מהא דכתיב ובורא חשך והוא העדר
 אור (עב) ♦ ישוב הפרי מגדים על קושית הב"ח דשייך בריאה באין כנקבים וחשך
 שיש בהם עשיה, אך לא על חלל שנעשה מעצמו (עב) ♦ ישוב המגן גבורים על
 קושית הב"ח דשייך בריאה בדבר שאין בו ממש כשנפעל על ידי הסרת דבר,
 ונקבים היו סתומים במעי אמו ועכשיו פתוחים, משא"כ איברים חלולים כך היו
 מתחילתן (עב) ♦ ישוב קושית הב"ח דיש לחלק בין חשך שנברא מהעדר אור, לחלל
 שלא חייב להבראות מהעדר דבר (עג) ♦ ישוב המצות ראייה על קושית הב"ח דהחלל
 היה קיים גם קודם שהיה מסביבו האיבר, וכן דעדיף לקרוא בורא חשך ולא מסיר
 האור, משא"כ כאן שיש לקראו בפעולה האמיתית שברא איבר חלול (עד) ♦ ישוב
 היצחק ירנן על קושית הב"ח דמצינו בריאה בחשך מצרים (עו) ♦ דחית ישוב זה
 כיון דבמצרים היה שלוח איד מן השמים להחשיך עליהם (עז) ♦ ד. טעם הדרכי

משה לגרוס חלולים דחלל הוא לשון הריגה (עח) ♦ ה. ביאור הב"ח לגרוס חלולים דאם יפתח אחד היינו מן האברים החלולים, ואם כן שבח הברכה הוא על האיברים (עט) ♦ ו. ביאור הט"ז דאותם נקבים בעצמם שהיו במעי אמו, לאחר הלידה הם חלולים (עט) ♦ ז. אם יש להוכיח מלשונות נקב וחלל שבש"ס (עט)

פרק ד חושך הוא בריאה או העדר אור..... פא

א. דעת הסוברים דחשך הוא העדר אור (פא) ♦ ב. ד' ראיות הרס"ג דחשך הוא העדר אור וביאורו בפסוק יוצר אור ובורא חשך (צ) ♦ ג. קצת ראייה דחשך הוא העדר ולא בריאה (צב) ♦ ד. דעת הסוברים דחשך הוא בריאה (צג) ♦ צריך ביאור בדברי האחרונים שכתבו דהוא דעת חכמי האומות והמינים ושהוא טעות גדולה, אחר דרוב הראשונים כתבו כן (צד) ♦ ה. ביאור דליכא פלוגתא ולכולי עלמא חושך שלפנינו הוא העדר אור אך יש גם בריאה בשם חושך (צז) ♦ ו. ביאור דליכא פלוגתא ואלו דברי אלקים חיים (צח)

פרק ה לשון בריאה הוא הוצאת יש מאין או גזירה..... ק

א. דעת הסוברים דלשון בריאה נאמר על הוצאת יש מאין (ק) ♦ ביאור לדעה זו מה שאמרו שהשמים נבראו מאור לבושו של הקב"ה (קה) ♦ ביאור לדעה זו לשון בריאה שנאמר בתנינים ובאדם (קה) ♦ ביאור לדעה זו לשון בריאה שנאמר בבלועי קרח (קז) ♦ ביאור לדעה זו מהו עשרה דברים נבראו ביום א' (קח) ♦ ביאור המהרש"א דזהו הדימוי בין יום קיבוץ גלויות ליום הבריאה (קח) ♦ ב. דעת הרוקח דלשון בריאה נאמר על חידוש מופלא שלא נעשה מעולם (קט) ♦ ג. דעת האבן עזרא והרד"ק דבריאה הוא לשון גזירה (קט) ♦ ד. קושית הגר"א על הסוברים דבריאה הוא יש מאין (קיא) ♦ תמיהא בדברי הגר"א דהראשונים עצמם תירצו קושיות אלו, וביאור דהגר"א לא ניחא ליה בישובם (קיא) ♦ ביאור הגר"א דהחשך הוא בריאה, ולשון בריאה היא על עצם הדבר, ולשון יצירה היא על מקריו (קיב) ♦ ישוב דברי הבית יוסף על פי הגר"א הנ"ל (קיד) ♦ דעת הזוהר חדש וישוב על פי דבריו לקושית הגר"א (קטו) ♦ ה. אם יש להוכיח מלשון בריאה ויצירה בש"ס וכן מלשון חלל ונקב בש"ס (קטו)

פרק ו פירוש הברכה "גלוי וידוע לפני כסא כבודך"..... קיח

א. נוסח הברכה (קיח) ♦ ב. ביאור כפל הלשון גלוי וידוע (קיח) ♦ ביאור הגר"א גלוי על מה שבגלוי וידוע על מה שבסתר (קיח) ♦ ג. כסא כבודך בשני כפ"ן רפוין (קיח) ♦

ד. ביאור לפני כסא כבודך (קיט) ♦ א. ביאור רבינו מנוח שהוא כינוי לשם (קיט) ♦
 ב. ביאור הרוקח לפני צבא השמים שהם סביב לכבוד (קיט) ♦ ג. ביאור הר"י בר יקר
 והאבודרהם דמקום הנפשות הן לפני כסא הכבוד (קכ) ♦ ד. ביאור הגר"א דמשגיח
 על דברים שפלים אף ממקום גבוה ככסא הכבוד (קכא) ♦ ה. ביאור האריז"ל גלוי
 וידוע בעולם האצילות שהוא לפנים מכסא הכבוד שהוא עולם הבריאה (קכא) ♦
 ו. ביאור העיון תפילה דההנהגה הטבעית מכונה כסא כבודך (קכב) ♦ ה. ביאור מאי
 טעמא לעיל נוסח הגמרא לפניך (קכג) ♦ ו. ביאור מאי טעמא בסוף הברכה אמרינן
 לפניך (קכד)

פרק ז "שאם יפתח ושאם יסתם" הנוסח והסדר קכה

הדעות להקדים פתיחה לסתימה (קכה) ♦ הדעות להקדים סתימה לפתיחה (קכה) ♦
 טעם להקדים הסתימה דקאי על שעת הבריאה ויפתח קאי על כל שעה (קכו) ♦
 דעת הבני חיי דאין לבאר דיפתח קאי על הנקבים דזהו הרחבה ולא פתיחה. אך
 הבית יוסף והלבוש פירשו כן (קכו) ♦ ראיה לדעת הרמב"ם (קכו) ♦ הבית יוסף הביא
 ב' הדעות (קכז) ♦ פסק השו"ע כדעת הרמב"ם להקדים שאם יסתם (קכז) ♦ תמיהה
 מדוע פסק השו"ע כרמב"ם ודלא כרי"ף ורא"ש (קכז) ♦ ביאורי היפה ללב מדוע
 פסק השו"ע כרמב"ם (קכח) ♦ ביאור א' דמין תפס דרך הרמב"ם כדרכו (קכח) ♦
 קשה מהקדמת הב"י דכתב דפוסק כשנים במקום אחד (קכח) ♦ ביאור דכוונתו
 דבשו"ע פסק לבני מערב כרמב"ם משום אתריה דמר (קכט) ♦ קשה מדוע לא כתב
 השו"ע כן להדיא, ובפרט דבמקום אחר מצינו שכתב כן להדיא (קכט) ♦ ביאור ב'
 דהשו"ע יסד דבריו על הרמב"ם במקום שהרמב"ם דיבר בזה (קכט) ♦ קשה דברוב
 מקומות פסק כשנים נגד הרמב"ם. וכן דבהקדמת הב"י כתב שסמכו לטור ולא
 לרמב"ם שאין מביא שאר דעות (קכט) ♦ ביאור ג' דהיכא שבבית יוסף לא הכריע,
 בשו"ע פסק כרמב"ם לבני מערב (קל) ♦ קשה דדבר זה אינו מוסכם, ועוד דהיפה
 ללב היה באיזמיר ולא בארץ ישראל (קלא) ♦ ביאור ד' דכל סברא שהביא הב"י
 באחרונה עליה יש לסמוך אף שכתב בלשון אבל (קלא) ♦ קשה דבראיות הקודמות
 כתב דאין להוכיח מהבית יוסף וכאן הוכיח מהבית יוסף, וכן דהבית יוסף בהקדמה
 כתב דפוסק כשנים נגד אחד (קלא) ♦ הערה בדעת הכף החיים בזה (קלב)

פרק ח פירוש הברכה "שאם יפתח אחד מהם" קלג

א. ביאור רש"י שאם יפתח אחד מן החללים, הלב או הכרס או המעים (קלג) ♦ ב.
 ביאור הפרי מגדים דבא לאפוקי מדעת הגורסים חלולים (קלג) ♦ ג. ביאור הרוקח
 והאבודרהם שאם יפתח הטבור או המעים (קלג) ♦ ד. ביאור הלבוש שאם יפתח

אחד מן הנקבים באברים שיש בהם חללים יותר מגדלם (קלד) ♦ ה. ביאור הט"ז שאם יפתח הפה במעי אמו או הטבור אחר צאתו ממעי אמו (קלד) ♦ ו. ביאור האריז"ל (קלד)

פרק ט פירוש הברכה "או אם יסתם אחד מהם"..... קלה

א. ביאור רש"י והרוקח והאבודרהם אם יסתם אחד מן הנקבים (קלה) ♦ ב. ביאור הלבוש שאם יסתם אחד מן הנקבים באברים שיש בהם חללים פחות מגדלם (קלה) ♦ ג. ביאור הטור (קלה) ♦ קושית הבית יוסף על הטור מה טעם אומרים נקבים נקבים בלשון רבים כיון דשאם יסתם קאי רק על הפה, וישובו משום שהזכיר חלולים חלולים אמר נמי נקבים נקבים (קלז) ♦ ביאור מאי טעמא הקשה הבית יוסף רק על שאם יסתם ולא על שאם יפתח (קלז) ♦ קושית הבית יוסף דלא מסתבר לומר ישוב הנ"ל, וכן דאינו ענין לעשית צרכיו (קלח) ♦ ד. ביאור הבית יוסף דאם יסתם לא קאי רק על הפה אלא גם על שאר האברים הנקובים, ואי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת היינו אחר שעבר הזמן הגבול שיכולים ליסתם, וכן דאם יוצא לנקביו ביותר עד שעבר הגבול ימות (קלח) ♦ בשו"ע הביא ג' ביאורים אלו בפירוש שאם יסתם ושאם יפתח (קלה) ♦ ישוב הדרישה לקושית הבית יוסף על פי הסוברים דיש לברך אשר יצר גם בשלא עשה צרכיו (קלט) ♦ ה. קושית הט"ז על השו"ע דחלולים פירש כדעת רש"י ושאם יסתם כדעת הטור (קמ) ♦ צריך ביאור קושיתו כיון דהשו"ע הזכיר דעת רש"י בביאור השני, וכן דהבית יוסף ביאר דברי הטור כדעת רש"י (קמ)

פרק י אֶחָד בַּקְמִיץ או אֶחָד בַּפֶּתַח..... קמב

הקדמה קטנה (קמב) ♦ דעת השכל טוב דאֶחָד [וכן עוד תיבות] בקמץ אינו סמוך לתיבה הבאה אחריו, ואֶחָד בפתח הוא סמוך (קמד) ♦ דעת האבן עזרא והרד"ק דיש חילוק ביניהם גם בטעמי המקרא, וקושית האבן עזרא על בעל הטעמים בכאֶחָד ממנו (קמו) ♦ כלל זה גם בתיבות אֶחָת ואֶחָת (קמז) ♦ חילוק בין שיטת השכל טוב לאבן עזרא והרד"ק (קמז) ♦ ביאור רבינו בחיי דאֶחָד בסגול היינו שאין עוד אחד כמוהו, ואֶחָד בפתח הוא שיש עוד כמוהו ואינו דומה להם (קמח) ♦ ביאור המלבי"ם דאֶחָד בפתח הסמוך לה"א הידיעה הוא אחד המיוחד, וכן אֶחָד בסגול הוא אחד מיוחד (קנ) ♦ ביאור המלבי"ם דלדעה א' בשו"ע יש לומר בשניהם אֶחָד בפתח (קנב) ♦ סתירה בדברי המלבי"ם (קנב) ♦ ישוב קושית האבן עזרא וקושיא על דבריו וישוּב קושיא זו (קנג) ♦ קושיא על השכל טוב והאבן עזרא (קנד) ♦ ביאור הכתב והקבלה דאֶחָד בפתח מתפרש בין כמיוחד בין כשוה לאחרים ואֶחָד בקמץ

הוא מיוחד (קנח) ♦ ראית הכתב והקבלה לדבריו ממה שאַחַד בפתח ישנו בריבוי דהיינו אחדים, משא"כ באַחַד בקמץ (קנח) ♦ צריך עיון בראיתו מנין דתיבת אחדים הוא ריבוי דאַחַד בפתח ולא ריבוי דאַחַד בקמץ (קנח) ♦ מקומות שפירשו המפרשים תיבת אַחַד בפתח שהוא מיוחד (קנט) ♦ מקומות שנזכר בתנ"ך אַחַד בפתח ואַחַד בקמץ (קס) ♦ דעת השערי תפלה לומר שאם יפתח אַחַד מהם או יסתם אַחַד מהם שניהם בפתח (קס) ♦ קשה דבהרבה מקומות לא דרשו כן, וכן דדרשו כן גם בשאר תיבות (קסב) ♦ קושיא על דברי השערי תפלה דמצינו אַחַד בפתח שמורה על דבר מיוחד, וכן דמצינו אַחַד בסגול הסמוך למ' השימוש (קסד) ♦ ראית השערי תפלה דלא מצינו אחת עם ה' הידיעה (קסה) ♦ קשה על דבריו דמצינו הרבה מקומות אחת עם ה"א הידיעה (קסה) ♦ דעת היעב"ץ לומר שאם יפתח אַחַד מהם בקמץ (קסו) ♦ תמצית דברי היעב"ץ (קסח) ♦ קושיא על דברי היעב"ץ (קסח) ♦ אחד בקמץ שדרשוהו בתרי אנפי, ואחד בפתח שדרשוהו בתרי אנפי והאחד שלא דרשוהו כלל (קסח) ♦ יום אַחַד (קסח) ♦ הן האדם היה כאַחַד ממנו (קסט) ♦ אַחַד שלא נתפרש (קע) ♦ האַחַד שלא נתפרש (קע) ♦ אַחַד שנתפרש לכאן ולכאן (קע) ♦ העולה מהנ"ל (קעא)

פרק יא אי בחיריק או אי בצירי..... קעב

דעת הסוברים לומר אי בחיריק (קעב) ♦ דעת ר' מנחם בן סרוק והתשבי לומר בחיריק (קעב) ♦ ביאור מילת אי בחיריק אם פירושו אֵין או אֵיה (קעב) ♦ ביאור אי כבוד, דעת רש"י דפירושו אֵין (קעג) ♦ דעת המלבי"ם דפירושו איה (קעג) ♦ ביאור אי נקי (קעג) ♦ דעת רש"י דפירושו אֵין או דמחובר לתיבת נקי והוא מלשון אנקה (קעג) ♦ דעת האבן עזרא והרלב"ג והאלשיך שהוא מלשון ארץ (קעד) ♦ ביאור אי שכר (קעד) ♦ רש"י ביאר ב' הפירושים (קעד) ♦ דעות הסוברים דאי בחיריק ואי בצירי שוים (קעה) ♦ ביאור מילת אֵין בחיריק (קעו) ♦ דעת רש"י דפירושו ואם (קעו) ♦ דעת הרד"ק דפירושו ואֵין בצירי (קעז) ♦ דעת האלשיך דואֵין אֵין פירושו ואם אלא הן יש (קעח) ♦ ראיות הרד"ק דחיריק וצירי שוים (קעח) ♦ פלוגתת הראשונים לשיטתם אם ניר בחיריק ונר בצירי שוים (קעח) ♦ בֵּן בחיריק וּבֵן בצירי (קעט) ♦ ביאור אם בֵּן הכות, דעת הסוברים דבֵּן בחיריק כמו בֵּן בצירי (קעט) ♦ דעת הסוברים דבֵּן בחיריק מלשון בינה (קפ) ♦ ביאור שֶבֶן לילה היה, ביאור רש"י דבֵּן בחיריק מלשון בֵּן בסגול (קפ) ♦ ביאור אגור בֵּן יקה, דעת האבן עזרא דפירוש כמו בן בצירי (קפא) ♦ ביאור האלשיך והמצודות דבֵּן בחיריק מלשון בינה (קפא) ♦ ביאור יהושע בן נון, ביאור הרד"ק והמצודות דנכתב בחיריק להקל על הקריאה (קפא) ♦ דעת הרמב"ן דבֵּן בחיריק פירושו כֶּבֶן בסגול, אך נשתנה משום שהוא מלשון

בינה (קפב) ♦ ריש בחיריק וריש בצירי (קפב) ♦ חין בחיריק וחן בצירי (קפב) ♦ דעת השערי תשובה לומר בחיריק כמו ששגור בפי כל (קפג) ♦ דעת הפרי מגדים (קפג) ♦ דעת הפרי מגדים באגרות לומר בחיריק ונראה דחזר בו (קפד) ♦ דעת המשנ"ב דב' הגירסאות נכונות (קפד) ♦ דעת הסוברים לומר אי בצירי (קפה) ♦ דעת היעב"ץ לומר אי בצירי (קפה) ♦ קושיא א' דהיעב"ץ על התשבי דרק במקום אחד מצינו דאי בצירי פירושו איה (קפו) ♦ ישוב קושית היעב"ץ דמצינו בכמה מקומות דפירושו איה, ולפירושו אין הבל קשה מה השיב קין (קפו) ♦ ביאור אי הבל אחיך (קפז) ♦ ביאור אי מזה (קפז) ♦ ביאור אי אלהימו (קפח) ♦ ביאור אי זה בית הרואה (קפח) ♦ ביאור אי חנית המלך (קפח) ♦ ביאור אי לזאת אסלח לך (קפח) ♦ ביאור אי זה (קפט) ♦ קושיא ב' דהיעב"ץ על התשבי דאי פירושו גם מלשון אוי (קפט) ♦ ישוב קושית היעב"ץ (קפט) ♦ ביאור אי לך ארץ (קצ) ♦ ביאור ואילו האחד שיפול (קצ) ♦ ביאור אי לו על אשתו ואי לו על אשת אחיו (קצ) ♦ קושית התוספות יו"ט מדוע לא הביא הנימוקי יוסף הפסוק ואילו (קצא) ♦ ישוב קושית התוספות יו"ט דהתם הוא תיבה אחת (קצא) ♦ ישוב הרש"ש דתיבת "ואילו" אפשר לפרש מלשון אם (קצא) ♦ ישוב ההון עשיר דבא לומר אוי גם לנשים (קצב) ♦ קושיא ג' דהיעב"ץ על התשבי דבלשון חז"ל אי בחיריק הוא מלשון אם (קצב) ♦ ישוב קושית היעב"ץ דבהרבה מקומות בלשון חז"ל אי מלשון אין (קצג) ♦ סיכום כל דעות הנ"ל (קצג) ♦ הדעות לומר בחיריק (קצג) ♦ הדעות לומר בצירי (קצג) ♦ הדעות דאפשר לומר שניהם (קצג) ♦ ביאור הפסוקים דכתיב אי בחיריק (קצד) ♦ אי כבוד (קצד) ♦ אי נקי (קצד) ♦ אי לך ארץ (קצד) ♦ אין בחיריק (קצד) ♦ ואילו האחד שיפול (קצד) ♦ אי לו על אשתו (קצד) ♦ ביאור הפסוקים דכתיב אי בצירי (קצד) ♦ אי שכר (קצה) ♦ אי הבל (קצה) ♦ אי מזה באת (קצה) ♦ אי מזה (קצה) ♦ אי אלהימו (קצה) ♦ אי זה בית הרואה (קצה) ♦ אי חנית המלך (קצה) ♦ אי לזאת אסלח לך (קצה) ♦ אי זה (קצו) ♦ ביאור תיבות הדומות שנכתבו בחיריק וצירי (קצו) ♦ ניר בחיריק ונר בצירי (קצו) ♦ בין בחיריק ובין בצירי. אם בן הכות (קצו) ♦ שבן לילה (קצו) ♦ אגור בן יקה (קצו) ♦ יהושע בן נון (קצו) ♦ ריש בחיריק וריש בסגול (קצו) ♦ חין בחיריק וחן בצירי (קצו) ♦ נפק"מ לוידוי דרבינו נסים (קצז) ♦ סיכום הפלוגתא (קצז) ♦ העולה מהנ"ל (קצח)

פרק יב פירוש "אי אפשר להתקיים ולעמוד לפניך" / "אפילו שעה אחת"..... קצט

א. נוסח הברכה (קצט) ♦ ב. ביאור תיבת אַפְשֵׁר (קצט) ♦ ביאור התשבי שהוא דבר שיכול להיות (קצט) ♦ דברי היעב"ץ דהיא מלה תלמודית שאין לה שורש במקרא (ר) ♦ דעת הפרי מגדים לומר אַפְשֵׁר הש' בפתח (ר) ♦ צריך עיון מנהג העולם לומר הש' בקמץ (רא) ♦ ג. ביאור כפל להתקיים ולעמוד לפניך (רא) ♦ ד. הדעות שלא

לומר אפילו שעה אחת (רא) ♦ הטעם מפני שיכול לחיות יותר משעה אחת (רב) ♦
ה. הדעות לומר אפילו שעה אחת (רב) ♦ ו. אם לדעת האריז"ל יש לומר אפילו
שעה אחת (רב) ♦ ז. נוסח האריז"ל (רג) ♦ ח. ביאור הר"י בר יקר והמעדני יו"ט
והמעשה רוקח דשעה אינה שעה שווה ולא שעה זמנית אלא ענינו זמן מוגבל (רה) ♦
ט. דעת הטור (רו) ♦ ביאור הבית יוסף בדעת הטור דיש לומר אפילו שעה אחת (רו) ♦
צ"ב ראית הבית יוסף (רי) ♦ ביאור הבית יוסף דאפילו שעה אחת היינו אחר הזמן
שיכולים נקביו ליסתם (רי) ♦ ביאור הב"ח דהטור לא הכריע בדבר זה ונהרא נהרא
ופשטיה (ריח) ♦ ביאור מהרל"ח דהטור לא גרס אפילו שעה אחת (ריח) ♦ ביאור הט"ז
דפלוגתת רש"י והטור על מה קאי שאם יפתח הוא אותו פלוגתא אם לומר אפילו
שעה אחת, ואם כן ב' הגירסאות נכונות (ריח) ♦ דעה חדשה בדברי הט"ז דקאי על
שעת יצירה ממש (רט) ♦ ביאור המלבי"ם דאף שאם נסתם אחד מאבריו יכול
לחיות, אך כבר חשיב גברא קטילא ואינו ראוי להתקיים (רט) ♦ ישוב המהרש"א
בדברי הגמרא לדעת המהר"ם (רי) ♦ י. העולה מהנ"ל (רי)

פרק יג פירוש הברכה "רופא [חולי] כל בשר"..... ריב

פירוש רש"י כנגד היציאה שהיא רפואת כל הגוף (ריב) ♦ ביאור הכוזרי שכולל שאר
בעלי חיים (ריב) ♦ ביאור הר"י בר יקר דהתורה היא רפואה לכל הגוף (ריג) ♦
הרופא (ריג) ♦ רופא חולי (ריג) ♦ ביאור הדרישה דשייך רפואה בלא חולי (ריד) ♦ דעת
הב"ח דהוא טעות סופר ואין לאמרו, וכן פסקו המגן אברהם ושאר אחרונים (רטו) ♦
ישוב המעדני יו"ט והט"ז דיש לחלק אם אומר רופא חולים או רופא כל בשר,
והנכון שלא לאמרו (ריז) ♦ דעת הט"ז ומור וקציעה דב' הנוסחאות נכונות וכל אחד
יש לו על מי לסמוך (ריז)

פרק יד פירוש הברכה "ומפליא לעשות"..... רכ

ביאור המדרש דאין רוח האדם יוצא ממנו דרך נקביו (רכ) ♦ קושית הבני חיי למה
חילק השבח לתחילה וסוף (רכא) ♦ ישוב החלקו של ידי דהחתימה מעין
הפתיחה (רכא) ♦ ישוב דבברכה נזכר גם דבר גשמי וגם רוחני והחתימה היא מעין
הברכה (רכב) ♦ ביאור א' מהאבודרהם שאינו מתרסק בבית הרחם (רכב) ♦ ביאור ב'
מהאבודרהם דהקב"ה בורר בבטן האדם טוב המאכל ודוחה הפסולת (רכג) ♦ ביאור
ג' מהאבודרהם דהולד משתמר במעי אמו (רכג) ♦ ביאור הדרכי משה שמקיים
הנשמה שהוא דבר רוחני בגוף גשמי, על ידי מזונותיו (רכג) ♦ ביאור האריז"ל
דהנשמה והגוף קשורים זה בזה על ידי המאכל (רכה) ♦ ביאור הגר"א דיש באדם
ה' כוחות ואילו היו משמשים כולם יחד אי אפשר להתקיים (רכו) ♦ ביאור שבולי

הלקט דאין בה משום חתימה בשתים (רכז) ♦ ביאור הר"י בר יקר דמי שהוא חכם בתורה יכול לעשות פלאות כמלאכים (רכז) ♦ ביאור הר"י בר יקר דמרפא רפואה גמורה שאין יכול הרופא לרפאות (רכז) ♦ ביאור הר"י בר יקר דמפליא לעשות רפואה גדולה למכה גדולה (רכז) ♦ אם יצא ידי חובה כשלא אמר ומפליא לעשות (רכז)

סימן ו סעיף ב

פרק טז ברכת על נט"י אחר הנטילה או בביהכנ"ס..... דל

מקור הדין בגמרא (רל) ♦ אם מברכים על נטילת ידים בלא נטל ואם מברכים סמוך לנטילה בביהכנ"ס (רל) ♦ הניעור בלילה יעשה צרכיו ויברך לכו"ע (רל) ♦ דעת המהרי"ל דעדיף לברך בבית הכנסת ואף אם מפסיק באמירת פסוקים, ואף אם בירך בביתו חוזר ומברך בבית הכנסת (רלא) ♦ אם כוונתו דרק הש"ץ יברך שם או כל אדם (רלב) ♦ דעת האגור דעדיף לברך בביתו (רלד) ♦ ביאור דברי האגור (רלד) ♦ דעת עמק הברכה דאם מפסיק בתהלים וכדומה יברך בביתו, אך הש"ץ יחזור ויברך בבית הכנסת (רלד) ♦ דברי עמק הברכה דלא כמהרי"ל והאגור (רלה) ♦ דעת המהרי"ל דהלומד קודם התפלה יברך בביתו (רלה) ♦ דעת המהרי"ל כדעת הטור דרק אם נכנס מיד לבית הכנסת יברך שם (רלו) ♦ סתירה בדברי המהרי"ל בשו"ת למהרי"ל במנהגים (רלז) ♦ דעת הטי"ז והחכם צבי דרק החזן יחזור ויברך בבית הכנסת (רלז) ♦ דעת המ"א דיש לחלק בין תקנה למנהג, דכשבטל הטעם בטל המנהג (רלה) ♦ דעת המהר"ם דעדיף לברך בבית הכנסת, אך אם בירך בביתו לא יחזור ויברך. (רלט) ♦ דעת רבינו פרץ דתליא אם המנהג לברך שאר ברכות בביתו או בביהכנ"ס (רמ) ♦ דעת הטור דיכול לברכם או בביתו או בבית הכנסת (רמ) ♦ דעת הב"ח והמ"א דדווקא אם הולך מיד לביהכנ"ס, אך אם לומד או עושה מלאכה ודאי יברך בביתו (רמא) ♦ דעת הבית יוסף דבני ספרד נהגו לברך בביתם (רמא) ♦ החילוק בין דעת רבינו פרץ והבית יוסף אף דתרוויהו ס"ל לברך בבית (רמב) ♦ דעת הרמ"א דבני אשכנז מברכים בבית הכנסת אך הוא עצמו נהג כבני ספרד לברך בביתו (רמב) ♦ ביאור הרמ"א לברך בביתו כיון דצריך להניח טלית ותפילין בביתו והוי הפסק (רמב) ♦ ביאור הדרכי משה ליישב המנהג שמברכים בבית הכנסת, על פי דעת האבודרהם דמברכים אף אם לא עשה צרכיו (רמג) ♦ קושית המהר"י אבוהב דברכת המצוות צריך לברך עליהן עובר לעשייתן (רמד) ♦ תירוץ המהר"י אבוהב דכיון ששאר הברכות מברכים בבית הכנסת גם על נטילת ידים יכול לברך שם (רמה) ♦ קושית המהר"י אבוהב דברכת על נטילת ידים היא ברכת המצוות ושאר ברכות הן ברכות השבח (רמה) ♦ תירוץ המהר"י אבוהב דלטעם שמברכים בבית הכנסת משום עמי

הארץ מיושב (רמה) ♦ קושית המהר"י אבוהב דלטעם שמברכים בבית הכנסת משום שאין הידים נקיות עדין קשה (רמה) ♦ תירוץ המהר"י אבוהב דלא פלוג (רמה) ♦ ישוב הבית יוסף דלטעם הרשב"א דהנטילה משום בריה חדשה הוי כברכת השבח ויכול לברך בבית הכנסת (רמו) ♦ דעת האריז"ל לברכם בביתו (רמו) ♦ דעת השערי תשובה דהסכמת האחרונים לברך סמוך לנטילה בביתו (רמז) ♦ דעת המשנ"ב דאין לברך ב' פעמים, והש"ץ שבירך בביתו יברך בבית הכנסת רק אם יש מי שיוצא בברכתו ושומע כל הברכה (רמז) ♦ דעת המשנ"ב דלכתחילה יש לעשות כחיי אדם והעושה כשערי תשובה יש לו על מי לסמוך (רמט) ♦ אם מותר להמתין וליטול ידיו כשצריך לנקביו (רנ) ♦ פלוגתת השערי תשובה והחיי אדם אינה המחלוקת הנ"ל (רנ) ♦ ביאור המבי"ט דנהגו כן רק בנטילת ידים משום שהיא ברכה ראשונה ונהגו לברכה בקדושה במקום קדוש (רנא) ♦ טעם חדש למנהג לברך ברכות בבית הכנסת (רנא) ♦ טעם למנהג הנ"ל משום ברב עם הדרת מלך (רנב) ♦ דעת הלחם משנה דהמברכים בבית הכנסת צריכים לברך על סדר האמור בגמרא (רנב) ♦ דעת עמק הברכה דצריך להסמיק על נטילת ידים לשאר ברכות (רנב) ♦ דעת המ"א דאין צריך לסמכן (רנג) ♦ סיכום הדעות (רנד) ♦ העולה מהנ"ל (רנה)

פרק טז אמירת פסוק שמע ישראל כשיוצא מביתו וקודם התפלה והכוונה בזה רנו

קבלה מר"י החסיד לומר שמע ישראל קודם שיוצא מביתו (רנו) ♦ לכוין שלא לצאת בזה חובת קריאת שמע אם לא שעובר הזמן (רנו) ♦ אם יש לומר ב' פעמים פסוק שמע ישראל גם כשיוצא מביתו וגם קודם התפלה (רנז) ♦ אם צריך לא לכוין לצאת או לכוין שלא לצאת או דקורא כדרכו (רנח) ♦ סתירה בדברי הפוסקים בזה (רנט) ♦ פלוגתת הפרי חדש והשערי תשובה בזה (רסב) ♦ דעת האחרונים דיכוין שלא לצאת כדי שלא יצא אף למ"ד מצוות אין צריכות כוונה (רסב) ♦ דעת השערי תשובה שלא יכוין לצאת דאם יעבור הזמן יצא למ"ד מצוות אין צריכות כוונה (רסג) ♦ ישוב השיח הלכה דמה שהוא בסדר התפלה יוצא אף למ"ד מצוות צריכות כוונה (רסג) ♦ ישוב דמה שבסדר התפלה אין יוצא אף למ"ד מצוות אין צריכות כוונה (רסג) ♦ ישוב דלדעת הטור והרמ"א יוצא בזה, ויוצא גם בק"ש שיקרא עם הברכות ע"פ דברי האחרונים דשייך הידור מצוה לאחר המצוה (רסד) ♦ העולה מהנ"ל (רסח)

פרק יז אמירת תהלים קודם התפלה או לאחריה רסט

דעת הלבוש לומר תהלים קודם התפלה (רסט) ♦ היתר המקור חיים בשבת ויו"ט לומר אחר התפלה (רעא) ♦ אמירת תהלים קודם ברכת על נטילת ידים (ערב) ♦ דעת

הבית יעקב לומר תהלים ביחיד אחר התפלה ובציבור קודם התפלה (ערב) ♦ דעת אליה רבה דתהלים יאמר קודם התפלה ושאר תחנונים אחר התפלה (רעג) ♦ דעת החיד"א וראייתו לומר תהלים קודם התפלה (עדר) ♦ בעל תורה ילמד במקום לומר תהלים (עדר) ♦ הערות בדברי הבית יעקב (ערה) ♦ מעלת אמירת תהלים וחלוקתו לימי החודש (רפ) ♦ העולה מהנ"ל (רפב)

סימן ז סעיף ג

נוסח ברכת אלהי נשמה ופירושה רפג

קיצור כל הנוסחאות בברכת אלהי נשמה ופירושן כפי המבואר בחיבור זה (רפג)

פרק יח נוסחאות ברכת אלהי נשמה רפו

נוסחאות הברכה (רפו) ♦ נוסח הגמרא (רפו) ♦ נוסח רב עמרם גאון (רפו) ♦ נוסח רב נטרונאי גאון (רפו) ♦ נוסח הרי"ף (רפו) ♦ נוסח הבה"ג (רפז) ♦ נוסח הרמב"ם (רפז) ♦ נוסח הרא"ש (רפז) ♦ נוסח הרי"ד (רפז) ♦ נוסח מחזור ויטרי (רפז) ♦ נוסח האבודרהם (רפח) ♦ נוסח המקובל (רפח) ♦ ע"פ איזה נוסח נוסד נוסח המקובל (רפח)

פרק יט פירוש ברכת אלהי נשמה רפז

א. להפסיק בין אלהי לנשמה (רצ) ♦ ב. שנתת בי (רצ) ♦ הנוסח (רצ) ♦ ביאור הרוקח דרק באדם ניתן הנשמה משא"כ בבעלי חיים יש רק רוח (רצא) ♦ טעם שאומרים לשון נתנה (רצא) ♦ ג. טהורה היא (רצד) ♦ ביאור הרוקח שאינה מקבלת טומאה (רצד) ♦ ביאור האבודרהם והריב"י דבאה ממקום טהור (רצד) ♦ אם יש לומר טהורה או טהורה היא (רצד) ♦ ראייה לגירסת טהורה היא (רצה) ♦ ביאור החילוק בין הגירסאות (רצה) ♦ אם לדעת האריז"ל יש לומר טהורה היא (רצו) ♦ ביאור המקובלים דיש בברכה זו מ"ז תיבות ואין לגרוס היא (רצו) ♦ ישוב דאף לדעת המקובלים אפשר לומר טהורה היא (רצז) ♦ ביאור ע"פ הדרוש מדוע בגמרא לא גרסינן היא (רצח) ♦ ביאור המהרש"א דנרמז בברכה זו ג' חלקי הנפש (רצט) ♦ ד. אתה בראתה (רצט) ♦ הנוסח (רצט) ♦ ניקוד התיבה בְּרֵאתָה (רצט) ♦ ביאור (רצט) ♦ ה. אתה יצרתה (ש) ♦ הנוסח (ש) ♦ ניקוד התיבה יִצְרָתָה (ש) ♦ ביאור (ש) ♦ דעת הצ"ח דאין לומר תיבת בי אחר אתה יצרתה (ש) ♦ ישוב גירסת הגמרא לומר אתה יצרתה בי (שא) ♦ ביאור השל"ה דלשון בי לרמוז בו ממש ולא עמו (שג) ♦ ו. אתה נפחתה בי (דש) ♦ הנוסח (דש) ♦ ניקוד התיבה נִפְחַתָּה (דש) ♦ ביאור (דש) ♦ דעת העטרת זקנים

דאין לומר תיבת בי (דש) ♦ ישוב השלמי ציבור ומשרת משה לומר תיבת בי (שה) ♦
 ז. ואתה משמרה בקרבי (שה) ♦ הנוסח (שה) ♦ ניקוד התיבה מְשַׁמְרָה במפיק ה' (שו) ♦
 ניקוד התיבה בְּקֶרְבִי (שו) ♦ ביאור (שו) ♦ ביאור השינוי שאמרו בקרבי ולא בי (שז) ♦
 ח. ואתה עתיד לטלה ממני (שז) ♦ ניקוד התיבה לְטָלָה (שז) ♦ הנוסח (שז) ♦
 ביאור (שח) ♦ ט. ולהחזירה בי לעתיד לבא (שח) ♦ הנוסח (שח) ♦ ניקוד התיבה
 וְלִהְיֶינָהּ (שח) ♦ ביאור (שח) ♦ פלוגתת השל"ה והחפץ חיים אם הנשמה תחזור
 לעתיד לבוא כמו שהיתה בזמן אדם הראשון, או כמו שהיתה בזמן חיותה (שט) ♦
 י. כל זמן שהנשמה בקרבי (שי) ♦ הנוסח (שי) ♦ בְּקֶרְבִי הַב' רפי (שיא) ♦ ביאור (שיא) ♦
 זמן בפתח או בקמץ. דעת השערי תפילה לאמרו בפתח (שיא) ♦ דעת הרד"ק
 והסידור תפלה והיעב"ץ ואליה רבה לאמרו בקמץ (שיב) ♦ י"א. מודה אני לפניך ה'
 אלהי ואהי אבותי (שיג) ♦ הנוסח (שיג) ♦ נוסח הנשים (שיד) ♦ י"ב. רבון כל
 המעשים (שיד) ♦ הנוסח (שיד) ♦ ביאור (שיד) ♦ י"ג. אדון כל הנשמות (שטו) ♦
 הנוסח (שטו) ♦ ביאור (שטו) ♦ י"ד. המחזיר נשמות (שטו) ♦ הנוסח (שטו) ♦ ביאור (שטו) ♦
 ט"ו. לפגרים מתים (שטו) ♦ ט"ז. דעת הפרי חדש דבירך מחיה המתים יצא (שטז) ♦
 פקפוק המאמר מרדכי בדברי הפרי חדש (שיז) ♦ י"ז. טעה ואמר למפגרים
 מתים (שיט) ♦ י"ח. אם סיום הברכה על חזרת הנשמה בבוקר או על תחית
 המתים (שיט) ♦ ראיה דיוצא מדמצינו ברכת מחיה מתים על ההוה (שכג)

פרק כ אלהי נשמה ברכת המצוות או ברכת הודאה..... שכד

א. דעת הרא"ש ורבינו יונה והאריז"ל דהיא סמוכה ולכן אינה פותחת בברוך (שכד) ♦
 ב. דעת הראשונים דהיא ברכת ההודאה ולכן אינה פותחת בברוך (שכו) ♦ ג. הטור
 הביא פלוגתא בזה וכתב דמסתבר דהוי ברכת הודאה (שכח) ♦ ראית הטור מסדר
 הגמרא והרמב"ם (שכח) ♦ ד. סתירה בדברי הרא"ש והטור אי סדרא דגמרא
 דווקא (שכח) ♦ קושית הפרישה בסתירת דברי הטור וביאורו דאף שאינה סמוכה
 טוב לסמכה (של) ♦ קושית האחרונים על הטור דכתב דלא כרא"ש (של) ♦ ישוב
 הב"ח בסתירת דברי הרא"ש והטור דאין כוונתם להכריע אלא דאין הכרח לסמכה
 ומידת חסידות לסמכה (שלא) ♦ ה. ביאור א' דהראב"ד דברכה קצרה אינה פותחת
 בברוך לפי שאין לה קבע (שלב) ♦ ו. ביאור ב' דהראב"ד ושאר ראשונים דאלהי
 נשמה סמוכה לברכת המפיל (שלג) ♦ קושית האבודרהם דהא מפסיק בתשמיש
 ודיבור (שלה) ♦ ישוב הר"י בר יקר דהמסיח סומכה לאשר יצר (שלו) ♦ ישוב דעת
 הראב"ד דס"ל דמברך לאחר תשמיש (שלו) ♦ ישוב הכנסת הגדולה דהוי כדברים
 שבתוך הסעודה (שלו) ♦ ישוב היחווה דעת דרוב פעמים אינו מפסיק (שלז) ♦ ז.
 פלוגתת הראב"ד והאבודרהם אם מברכים המפיל קודם תשמיש או לאחריו (שלז) ♦

דעת הפוסקים דמברכים המפיל לאחר תשמיש (שלז) ♦ ביאור דעת האבודרהם דישן קודם תשמיש (שלח) ♦ ביאור דעת האבודרהם על פי דעת הרמב"ם דיש לברך קודם תשמיש (שלח) ♦ ח. ביאור בדעת הרמב"ם דברכות השחר מברך רק כשנתחייב בהן אך יכול לברכם לאחר זמן, ויש חולקים (שלט) ♦ קושיא על הפוסקים שמברכים המפיל לאחר תשמיש (שמב) ♦ ישוב דבזמן עזרא לא ברכו המפיל בלא טבילה (שמב) ♦ ישוב דהיו ישנים קודם תשמיש (שמג) ♦ ט. נפק"מ לכוונת אמן (שמג) ♦ י. אם יש בברכה זו מלכות (שדמ) ♦ דעת הכסף משנה דמה שאומר אלהי חשיב כמלכות (שדמ) ♦ דעת הראב"ד דמשום שאין לה קבע אין בה מלכות (שמה) ♦ דעת הבית יוסף דמה שמזכיר שבורא הנשמות ונוטלן ומחזירן אין לך מלכות גדולה מזו (שמה) ♦ י"א. ברכה הסמוכה לחברתה אם יכול להסמיכה לכל ברכה וכשלא הסמיך אם יצא ידי חובה (שמה) ♦ דעת המשנה ברורה דיכול להסמיכה לכל ברכה שירצה (שמו) ♦ דברי הפוסקים שיכול להסמיכה לכל ברכה שירצה (שמו) ♦ מדברי המשנה ברורה משמע דברכה סמוכה שאין מסמיכה לא יברכה (שמו) ♦ דעת רבינו יונה והכסף משנה דכיון שבמקומה היא סמוכה יכול לברכה במקום אחר גם בלא סמיכה (שמו) ♦ קושית המגן אברהם מאי טעמא נקרא ברכה קצרה, וישוב קושיתו דברכה קצרה פירוש בלא פתיחה בשם ומלכות (שמח) ♦ דעת הרשב"א דכיון דרוב פעמים הוי סמוכה תיקנוה במטבע קצר בלא שם ומלכות (שג)

סימן מז

פרק כא דין ברכות השחר למי שקם משנתו וחוזר לישן..... שנג

א. אלהי נשמה (שנג) ♦ דעת הרמב"ם לברך בסוף שנתו (שנג) ♦ ביאור הכסף משנה דאין לברך בכל זמן שניעור רק בסוף שנתו (שנג) ♦ מחלוקת האחרונים אם קם ללמוד מברך ב' פעמים (שנג) ♦ דעת הפרי חדש דאף הקם ללמוד וחוזר לשנתו מברך בסוף השינה השניה, אך המעביר שינה וברכת התורה מברך ב' פעמים (שנג) ♦ דעת הפרי מגדים דמברך אלהי נשמה אחר שינתו הראשונה ואפשר גם אחר השינה (שנד) ♦ ביאור דברי הפרי מגדים דמאי שנא מהמעביר שינה (שנד) ♦ דעת סדר היום דהקם בלילה וחוזר לישן יברך פעם ראשונה בלא שם ופעם שניה בשם (שנד) ♦ דעת סדר היום נוטה כדעת הפרי חדש דמברך אלהי נשמה בסוף השינה הב' (שנה) ♦ ביאור המגן אברהם מאי טעמא צריך לברך פעם ראשונה בלא שם (שנה) ♦ ביאור דברי סדר היום לברך בלא שם כדי לסמכה לאשר יצר (שנו) ♦ דעת השערי תשובה שיכול גם לברך פעם ראשונה בחתימה ופעם שניה בלא חתימה (שנו) ♦ ביאור דעת השערי תשובה שרוצה לברך פעם ראשונה בשם (שנז) ♦

דעת המשנה ברורה דלכתחילה יעשה כמגן אברהם ובדיעבד כשערי תשובה (שנז) ♦
 צריך ביאור דברי הביאור הלכה דכתב שמשמע בשערי תשובה מה שכתב
 להדיא (שנז) ♦ צריך ביאור דברי הביאור הלכה דלפרי חדש חוזר ומברך דלכאורה
 אף לפרי חדש אם בירך פעם ראשונה יצא ידי חובה (שנח) ♦ סיכום הפלוגתא (שנט) ♦
 העולה מהנ"ל (שס) ♦ ב. המעביר שינה (שס) ♦ דעת הפרי חדש דהקם ללמוד וחוזר
 לשנתו מברך המעביר שינה ב' פעמים (שס) ♦ צריך ביאור מ"ט מברך המעביר שינה
 ב' פעמים (שסא) ♦ דעת סדר היום דהקם בלילה יברך פעם ראשונה בלא שם ופעם
 שניה בשם (שסב) ♦ צריך ביאור מ"ט לסדר היום מברך המעביר רק בבוקר (שסב) ♦
 ישוב דלרמב"ם כל הברכות מברך בסוף שינתו (שסב) ♦ דעת המ"א שפסק לסדר
 היום (שסג) ♦ טעות סופר בדברי המ"א (שסג) ♦ אם יכול לומר המעביר שינה בפעם
 ראשונה בשם ובפעם שניה בלא שם (שסד) ♦ דעת המשנ"ב דלכתחילה יעשה כמ"א
 ובדיעבד כשערי תשובה (שסד) ♦ דעת החיי אדם כפרי חדש דמברך המעביר שינה
 ב' פעמים (שסד) ♦ ביאור מ"ט דווקא ב' ברכות דאלהי נשמה והמעביר שינה נידונו
 בפוסקים אם לברכם ב' פעמים (שסה) ♦ דעת הביאור הלכה דספק ברכות
 להקל (שסז) ♦ סיכום הפלוגתא (שסז) ♦ העולה מהנ"ל (שסז) ♦ ג. שאר ברכות
 השחר (שסז) ♦ דעת הפרי חדש דהקם ללמוד וחוזר לשנתו מברך ברכות השחר
 אחר שינתו השניה (שסז) ♦ קושית הפרי מגדים שאינו יודע טעם בזה (שסח) ♦ דעת
 סדר היום דיכול לברכם מיד בקומו (שסח) ♦ סיכום הפלוגתא (שסט) ♦ העולה
 מהנ"ל (שסט)

פרק כב ברכת אלהי נשמה ושאר ברכות לאחר התפילה..... שע

א. ברכת אלהי נשמה לאחר התפילה (שע) ♦ דעת מהרי"א וכלבו וב"י וד"מ שיכול
 לברך כל הברכות לאחר התפילה (שע) ♦ דעת הפרי חדש דלא יברך אלהי נשמה
 שנפטר במחיה המתים (שעא) ♦ דעת המאמר מרדכי דגם אלהי נשמה יברך לאחר
 התפילה (שעא) ♦ מו"מ בדברי המאמר מרדכי (שעב) ♦ א. דברכת המחזיר נשמות קאי
 נמי על העתיד (שעב) ♦ ביאור מ"ט מזכירים בברכת אלהי נשמה ובברכת אתה גבור
 גם על חזרת הנשמות וגם על תחית המתים העתידה (שעג) ♦ ב. יש לחלק בין
 ברכת העץ והאדמה דהו"ו ב' ברכות למחיה המתים שהוא נוסח הברכה
 לירושלמי (שעד) ♦ ג. גם בברכת התורה צ"ב מ"ט תיקנו ב' פעמים (שעד) ♦ ד. צ"ב
 דאדרבה ברכת התורה עיקר יותר מאהבה רבה (שעד) ♦ ה. בברכת מחיה המתים
 הוי בכלל מאתים מנה (שעה) ♦ ו. מסתימת הפוסקים נראה דאף ברכת התורה חוזר
 ומברך, ועכ"ז להרבה דעות יוצא באהבה רבה (שעה) ♦ ז. חזינן דהמאמר מרדכי
 חשש לדברי הפרי חדש (שעה) ♦ דעת השלמי ציבור דהמאמר מרדכי לא חלק

למעשה על הפרי חדש, ודעת הביאור הלכה דפליגי (שעו) ♦ דעת הפרי מגדים לכוין שלא לצאת (שעו) ♦ דעת השערי תשובה דאם מכוין שלא לפטור ברכת אלהי נשמה יברך לאחר התפלה (שעז) ♦ דעת התורת אביגדור דיין ביום ויברך (שעז) ♦ דעת המשנ"ב דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד (שעח) ♦ לצאת בשמיעה מאחרים (שעט) ♦ העולה מהנ"ל (שעט) ♦ ברכת אלהי נשמה באמצע פסוקי דזמרה (שעט) ♦ ב. אם מחיה המתים פוטר ראית קברים (שפ) ♦ ביאור דיוצא ידי חובה בשמו"ע (שפא) ♦ אם מועיל לכוין שלא לצאת (שפב) ♦ אם לא היה בליבו ליפטר אם יוצא (שפב) ♦ העולה מהנ"ל (שפג) ♦ ג. ברכת על נטילת ידים לאחר התפילה (שפג) ♦ דעת החיי אדם והמשנ"ב דאין לברך ברכת על נטילת ידים לאחר התפילה (שפג) ♦ צ"ב מ"ש משאר הברכות דקיי"ל דמברכם גם לאחר התפילה (שפג) ♦ בחיי אדם נסתפק בדבר (שפד) ♦ בדברי הרשב"א להדיא דכל הברכות טעמייהו משום בריה חדשה והוי ברכת השבת, ולפי"ז גם ברכת על נטילת ידים יכול לברך לאחר התפילה, ואפשר גם לרא"ש כנ"ל (שפה) ♦ תמוה דפסק המשנ"ב כחיי אדם וכרשב"א הנ"ל (שפו) ♦ מוכיח דכמו דיכול לברך בבוקר שלא בסמוך לתפילה כלל, ה"נ י"ל דיברך לאחר התפילה (שפז) ♦ לצאת מאחר (שפח) ♦ העולה מהנ"ל (שפח) ♦ ד. ברכת אשר יצר לאחר התפילה (שפח) ♦ דעת האחרונים לברך לאחר התפלה (שפח) ♦ דעת בני לוי שלא יברך שיצא ברפאינו (שפח) ♦ דעת הציץ אליעזר דאינו יוצא ברפאינו (שפט) ♦ ישוב ע"פ דברי האבודרהם דכל שבח הוא ברכה בפני עצמה, ולפי"ז אין יוצאים בכל הנ"ל (שפט) ♦ ישוב דרפאינו הוה בקשה ואלהי נשמה הוא שבח (שצ) ♦ העולה מהנ"ל (שצא) ♦ ה. ברכת התורה לאחר התפילה (שצא) ♦ דעת הפרי חדש דיחזור ויברך ברכת התורה, דאהבה רבה פוטר רק מה שלמד סמוך לה (שצב) ♦ דעת האליה רבה והמשנ"ב דיחזור ויברך, אך אם לומד מיד אחר התפלה לא יחזור ויברך (שצב) ♦ קרא ק"ש לאחר זמן ק"ש לא יחזור ויברך (שצג) ♦ לפרי מגדים לא יחזור ויברך אא"כ כוון שלא לצאת (שצד) ♦ דעת הביאור הלכה דאדרבה יכוין לצאת באהבה רבה וילמד מיד אחר התפלה (שצה) ♦ צ"ב דבריו דלהדיא חילקו בתוס' ובראשונים דעיקר ברכת התורה היא הברכות ולא אהבה רבה (שצה) ♦ העולה מהנ"ל (שצו) ♦ ו. הנותן לשכוי בינה לאחר התפילה (שצו) ♦ דעת ערוך השלחן שלא יברך הנותן לשכוי בינה לאחר התפלה (שצו) ♦ צ"ב דימויו מהנותן לשכוי ליוצר המאורות (שצו) ♦ ביאור דגם ברכת הנותן לשכוי הוא על הנאת האורה (שצו) ♦ דחיה דיש לחלק בין הנאת האורה להבחנה (שצז) ♦ אם יוצא ידי חובת ברכת אשר נתן לשכוי בברכת אתה חונן (שצז) ♦ ביאור דיש לחלק בין ברכות השחר דהוה שבח לברכות שמו"ע דהן בקשה (שצז) ♦ ישוב קושית הגר"ש קלוגר מ"ט אינו נפטר מגאל ישראל בגואל ישראל (שצח) ♦ העולה מהנ"ל (שצח) ♦ ז. מתיר

אסורים לאחר התפילה (שצח) ♦ דעת ערוך השלחן שלא יברך מתיר אסורים לאחר התפילה (שצח) ♦ תמיהת העמק ברכה למה אינו יוצא במתיר אסורים דשמו"ע (שצט) ♦ קושית הציץ אליעזר דלא נזכר מענין מתיר אסורים לא בפתיחה ולא בחתימה (שצט) ♦ ישוב הקונטרס אחרון דאיכא כמה מיני אסורים ואין בברכה זו מה שיש בזו (שצט) ♦ ישוב ע"פ דברי האבודרהם דכל שבח הוא ברכה בפני עצמה, ולפי"ז אין יוצאים בכל הנ"ל (שצט) ♦ העולה מהנ"ל (ת) ♦ ח. המעביר שינה לאחר התפילה (ת) ♦ תמיהת העמק ברכה מדוע אינו יוצא יד"ח המעביר שינה בגומל חסדים טובים (ת) ♦ קשה דלא נזכר מענין גומל חסדים טובים לא בפתיחה ולא בחתימה (תא) ♦ ישוב העמק ברכה דלא דמי (תא) ♦ ישוב הקונטרס אחרון דאיכא כמה מיני חסדים ואין בברכה זו מה שיש בזו (תא) ♦ ישוב ע"פ דברי האבודרהם הנ"ל (תב) ♦ העולה מהנ"ל (תג) ♦ ט. שאר ברכות השחר (תג)

פרק כג דין ברכות השחר בישן ביום..... תד

דעת הסוברים לברך אלהי נשמה [והמעביר שינה] אחר שינת היום (תד) ♦ דעת הבית יוסף והדרכי משה דלא נהגו כן ודעת הראב"ד דלא לברך (תה) ♦ ביאור המשנ"ב משום דנתקן על מנהגו של עולם (תה) ♦ צ"ב לסוברים דמברכים אלהי נשמה והמעביר שינה ביום, מ"ט אין מברכים נמי שאר ברכות (תה) ♦ ביאור דברכת אלהי נשמה והמעביר שינה מברך בלשון נוכח על עצמו (תו) ♦ ביאור הפלוגתא אם מברכים על מנהג העולם או על השינה בפועל (תז) ♦ אם לא בירך קודם התפילה וישן ביום מברך (תח) ♦ העולה מהנ"ל (תח)

פרק כד דין ברכות השחר בניעור בלילה או שלא נהנה..... תט

הקדמה (תט) ♦ א. דעת הסוברים דמה שלא נהנה ממנו אינו מברך (תט) ♦ אם לדעה הנ"ל הניעור בלילה מברך (תיב) ♦ ראייה מדברי הטור דברכת אלהי נשמה הוא על סדור העולם דהניעור בלילה מברך (תיב) ♦ צ"ב ראית התוס' מסומא (תיג) ♦ ב. סתירה בדעת הרא"ש והטור (תיג) ♦ ישוב הקרבן נתנאל דביו"כ יש לחשוש שישכח לברך כשינעל מנעליו (תיד) ♦ צ"ב לדבריו מ"ט שינה הרא"ש טעמו, וכן חילוקו קשה כיצד מברך קודם שנהנה רק משום חשש שכחה (תטו) ♦ ביאור חדש בדברי הראשונים דרק אם אינו יכול להנות אינו מברך (תטו) ♦ דעת העטרת זקנים כשיטת התוס' והוסיף דאינו מברך אלהי נשמה והמעביר שינה (תיח) ♦ צ"ב החילוק בין ברכות שהן על סדרו של עולם לאלהי נשמה (תיח) ♦ דעת האליה רבה שפסק כעטרת זקנים באלהי נשמה והמעביר שינה (תיח) ♦ צ"ע מ"ט פסק האליה רבה כעטרת זקנים רק באלהי נשמה והמעביר שינה (תיט) ♦ ישוב קצת משום דלשון

הברכה בלשון נוכח על עצמו (תכ) ♦ תמיהת הפרי מגדים דהא מברכין על מנהגו של עולם, כמו דמברכים שעשה לי כל צרכי ביו"כ (תכ) ♦ צ"ע מאי שנא מברכות שלא עשני גוי ועבד ואשה (תכא) ♦ דעת השערי תשובה והמשנ"ב שישמע מאחר (תכא) ♦ ג. הדעות דמברך על מנהג העולם (תכב) ♦ לצאת ידי חובה מאחר או להביא עצמו לידי חיוב (תכו) ♦ ד. דעת הרמב"ם (תכז) ♦ דעת הפרי מגדים דלרמב"ם מברך אשר נתן גם אם לא שמע קול תרנגול (תכז) ♦ דבריו צ"ב (תכז) ♦ ראיה קצת לדעת הרמב"ם (תכח) ♦ ה. דעת השו"ע (תכח) ♦ ו. אלהי נשמה בניעור בלילה (תכט) ♦ דעת הרמב"ם דאינו מברך (תכט) ♦ דעת הראשונים והפוסקים דמברך (תל) ♦ ראיה דיכול לברך אלהי נשמה על מנהג העולם (תל) ♦ דעת השו"ע דיברך בלא שם (תלא) ♦ דעת העטרת זקנים דאינו מברך (תלא) ♦ דעת האליה רבה דאינו מברך (תלא) ♦ דעת השערי תשובה והמשנ"ב דיצא ידי חובה מאחר (תלא) ♦ סיכום הדעות להלכה (תלב) ♦ העולה מהנ"ל (תלב) ♦ ז. אשר נתן לשכוי בינה בלא שמע תרנגול או במדבר או חרש (תלב) ♦ טעם שמברכים ברכה זו אף בלילה (תלב) ♦ דעת הרמב"ם דאינו מברך (תלד) ♦ דעת הראשונים והפוסקים דמברך (תלד) ♦ דעת השו"ע לברך בלא שם (תלד) ♦ דעת הגהות מיימוניות דלדעת התוס' במדבר או חרש לא יברך (תלד) ♦ קושית המגן אברהם דלא משמע כן בפוסקים (תלה) ♦ צ"ב קושית המ"א מדעת התוס' דהא פסק כר"ן דמברכים אף אם לא נהנה כלל (תלה) ♦ ישוב דבברכת אשר נתן לשכוי דעת התוס' נמי דמברך אף אם לא שמע כדעת הר"ן (תלה) ♦ ביאור הפמ"ג בקושית המ"א דע"כ הא דאיתא בגמ' כי שמע אתי למעוטי (תלה) ♦ ביאור המ"א דאתי למעוטי אחר חצות דדווקא בשמע מברך (תלו) ♦ ביאור דאתי למעוטי אונן (תלז) ♦ דעת השו"ע דאין לברך כלל קודם אור היום, וחשש לב' הדעות לחומרא (תלז) ♦ הכרעת המ"א דסומא לא יברך פוקח עורים וחרש מברך הנותן לשכוי (תלח) ♦ אם לדעת המ"א במדבר מברך (תלח) ♦ דעת דרך החיים והמשנ"ב דמברך (תלח) ♦ ביאור דבמדבר אינו מברך (תלח) ♦ ביאור הכרעת המ"א דסומא אינו מברך וחרש מברך (תלט) ♦ צ"ב מ"ט סומא אינו מברך כיון דפסקינן כר"ן דמברך בכל גווני גם אם אינו נהנה (תמב) ♦ ביאור דאף שאין צריך שיהנה בפועל אך צריך שיוכל להנות ע"י עצמו או ע"י אחרים (תמב) ♦ דעת הפוסקים דאיכא ט"ס במ"א וסומא יברך פוקח עורים ופלוגתא אם חרש יברך אשר נתן לשכוי (תמב) ♦ דעת הפרי מגדים והחיי אדם ודרך החיים דסומא מברך פוקח עורים וחרש מברך הנותן לשכוי (תמג) ♦ דעת רעק"א ולבושי שרד דסומא מברך פוקח עורים אך חרש אינו מברך הנותן לשכוי (תמג) ♦ דעת המשנ"ב דסומא מברך פוקח עורים וחרש מברך הנותן לשכוי (תמד) ♦ תמוה שהשמיט המשנ"ב דעת רעק"א ולבושי שרד דחרש אינו מברך הנותן לשכוי (תמה) ♦ קושיות על דעת המגיהים במגן אברהם (תמה) ♦

אם סומא צריך להמתין עד היום (תמח) ♦ דעת הגר"א (תמח) ♦ סיכום הדעות להלכה (תמח) ♦ העולה מהנ"ל (תמט) ♦ ח. פוקח עורים בסומא (תנ) ♦ דעת הרמב"ם דאינו מברך (תנ) ♦ דעת השו"ע דמברך בלא שם (תנ) ♦ להגהות מיימוני בדעת התוס' אינו מברך (תנ) ♦ מחלוקת אחרונים בדעת המ"א אם מברך (תנ) ♦ אם סומא צריך להמתין עד שיאור היום (תנא) ♦ העולה מהנ"ל (תנג) ♦ ט. שעשה לי כל צרכי בלא נעל מנעליו או בתשעה באב ויום כיפור או באבל (תנג) ♦ דעת הרמב"ם דאינו מברך (תנג) ♦ דעת השו"ע דמברך בלא שם (תנג) ♦ דעת התוס' הרא"ש והטור והלבוש דאבל או בתשעה באב ויום כיפור מברך, אך חולה אינו מברך (תנג) ♦ דעת הר"ן דמברך (תנד) ♦ דעת האריז"ל דבלא נעל וכן אבל מברך, אך בתשעה באב ויום כיפור אינו מברך (תנד) ♦ דעת המור וקציעה דאם הולך במנעל המותר מברך (תנה) ♦ הכרעת האליה רבה והפרי מגדים והמשנ"ב דבאבל ובתשעה באב ויום כיפור מברך (תנו) ♦ סיכום הפלוגתא (תנו) ♦ העולה מהנ"ל (תנז) ♦ י. חולה בברכות שאינו יכול להנות מהם (תנז) ♦ דעת הרמב"ם דאינו מברך (תנז) ♦ דעת השו"ע דמברך בלא שם (תנז) ♦ דעת התוס' דאינו מברך (תנז) ♦ העולה מהנ"ל (תס) ♦ י"א. אונן (תס) ♦ דעת המגן אברהם שלא יברך ברכות השחר (תס) ♦ איירי דכשקם משנתו כבר מת המת (תס) ♦ קושית הפרי מגדים מאי שנא מתפלה לאחר ד' שעות דחשיב שלא עבר זמנה (תסא) ♦ בראית המגן אברהם מהבדלה (תסא) ♦ תמוה דלגבי הבדלה מבואר דצריך להבדיל אחר הלילה (תסא) ♦ ישוב המחצית השקל (תסב) ♦ ישוב הלבושי שרד דכוונת המ"א להני דעות דגם בהבדלה אין מבדיל דדמי לחיגר (תסג) ♦ דעת המחצית השקל דצריך לברך ברכת התורה (תסג) ♦ צריך ביאור מאי טעמא הוצרך להביא ראיה מהבדלה (תסד) ♦ ספק המחצית השקל אם צריך לברך ברכות שלא עשני גוי ועבד ואשה (תסד) ♦ דעת הפוסקים דחייב לברך ג' ברכות אלו (תסז) ♦ דעת המור וקציעה דיברך כל הברכות חוץ מהנותן לשכוי והמעביר שינה (תסח) ♦ דעת הרב פעלים דאונן יברך כל ברכות השחר לאחר הקבורה (תסח) ♦ ביאור דעת המגן אברהם דאין חילוק בין כל ברכות השחר (תעא) ♦ דעת הסבא קדישא דלא יברך ברכות השחר וכהכרעת המ"א (תעב) ♦ העולה מהנ"ל (תעב) ♦ י"ב. עוטר ישראל (תעב) ♦ דעת האבודרהם דבמקומות שאין מניחין מצנפת אין מברכין עוטר ישראל בתפארה (תעב) ♦ דעת הבית יוסף דמברכים על כל כיסוי (תעג) ♦ העולה מהנ"ל (תעד) ♦ י"ג. המעביר שינה (תעד) ♦ דעת הרמב"ם דאינו מברך (תעד) ♦ דעת הסוברים דמברך (תעד) ♦ דעת העטרת זקנים דאין לברך (תעה) ♦ דעת האליה רבה וחיי אדם כעטרת זקנים (תעה) ♦ קושית הפרי מגדים דהא מברכים על מנהגו של עולם (תעה) ♦ דעת השערי תשובה ודרך החיים ומשנ"ב דיצא ע"י אחר (תעה) ♦ העולה מהנ"ל (תעה)

פרק כה דין ברכות השחר קודם חצות למי שישן, ואחר חצות למי שלא ישן... תעו

דברי האשי ישראל שאם בירך קודם חצות צריך לחזור ולברך (תעו) ♦ קשה על דבריו שלא נמצא כן בפוסקים (תעו) ♦ דעת הביאור הלכה לגבי נטילת ידים דאין לברך קודם חצות (תעח) ♦ הוכחה דברכות השחר גם קודם חצות מהא דהפוסקים השוו דין ברכת התורה לברכות השחר (תפ) ♦ ביאור דאין לברך ברכות השחר קודם עלות השחר בלא ישן כמו ברכת התורה (תפא) ♦ ביאור דאין לברך משום לא פלוג במקום שיכול להתחייב בברכה (תפא) ♦ ראיה דאין לברך קודם עלות השחר כיון דעדין הוא זמן ברכות השחר של אתמוול (תפא) ♦ ראיה ממנהג הגר"א לברך כל ברכות השחר קודם חצות (תפב) ♦ לדעת הגר"א גם ברכת אשר נתן לשכוי יכול לברך קודם חצות (תפג) ♦ דעת הרב פעלים דיכול לברך ברכות השחר רק עד חשכה (תפד) ♦ בירור דעת המקובלים בזה (תפה) ♦ דעת הנהר שלום דאף אם לא ישן יברך ברכות השחר בחצות ואף אם ישן לאחר מכן (תפז) ♦ קשה דלא נתפרש כן בדברי האריז"ל (תפח) ♦ דעת המקובלים דס"ל דאם ניעור בלילה מברכים ברכות השחר בשחרית דלא כנהר שלום, וכמה הוכחות מדברי האר"י לזה (תצ) ♦ ישוב הדב"ש בדעת הרש"ש (תצא) ♦ קשה על ישוב הדברי שלום דתיקון חצות נזכר במקום אחר, משא"כ ברכות השחר בחצות קודם שינה (תצב) ♦ ביאור מאי טעמא לשו"ע אין לברך קודם שיאור היום (תצב) ♦ תפלת ערבית לאחר ברכות השחר (תצג) ♦ העולה מהנ"ל (תצג)

סימן מז

פרק כו דין ברכות התורה בניעור בלילה או ישן ביום..... תצד

א. מקור הדין בגמרא (תצד) ♦ הניעור משנתו ומתפלל מיד אם צריך לברך ברכת התורה או נפטר באהבה רבה (תצד) ♦ אם יש לדייק מלישנא דגמרא דניעור בלילה אינו מברך (תצז) ♦ ב. שיטת הראשונים דשינה בין ביום ובין בלילה לא הוי הפסק, וברכה"ת פוטר משחרית לשחרית (תצז) ♦ דעת ר"ת (תצז) ♦ דעת הר"מ והמרדכי והאגודה (תצז) ♦ דעת שו"ת מן השמים (תצח) ♦ דעת רבינו פרץ (תק) ♦ דעת ספר הפרדס (תק) ♦ דעת רבינו יונה (תקא) ♦ דעת ספר הבתים והרס"ג (תקב) ♦ ג' טעמים מדוע יש חיוב ברכה בכל יום (תקג) ♦ א. טעם הסוברים דצריך לברך בכל יום ולא תליא בשינה, משום דהוי כברכות השחר (תקג) ♦ ב. טעם דצריך לברך בכל יום דבכל יום יש חיוב חדש ללמוד (תקג) ♦ ישוב קושית המ"א והגר"א על הראשונים על פי הנ"ל (תקה) ♦ ג. טעם דצריך לברך בכל יום כיון דאי אפשר ללמוד בלא

הפסק (תקז) ♦ ישוב קושיות המ"א והגר"א הנ"ל על פי הנ"ל (תקז) ♦ עוד ישוב לקושיות המ"א והגר"א הנ"ל (תקה) ♦ עוד ישוב לקושיות המ"א והגר"א דאין כל המצוות שחיובם בלילות כבימים שוים (תקט) ♦ ביאור מאי טעמא לא הוכיח הגר"א מסוכה כמ"א, ומאי טעמא לא הוכיח המ"א מציצית כגר"א (תקי) ♦ הוכחת הברכי יוסף מהירושלמי לדעת ר"ת (תקיא) ♦ ג. שיטת התוס' (תקיג) ♦ סתימת לשון התוס' וכן ביאר הבית יוסף בדעתם דאף שינת יום הוי הפסק (תקיג) ♦ דעת הרא"ם דתוס' ס"ל כר"ת בשינת יום דלא הוי הפסק וכן דהניעור בלילה צריך לברך, אך פליגי על ר"ת וס"ל דגם שינת לילה הוי הפסק (תקיג) ♦ ד. שיטת הראשונים דס"ל כר"ת בשינת יום דלא הוי הפסק וכן דהניעור בלילה צריך לברך, אך פליגי על ר"ת וס"ל דגם שינת לילה הוי הפסק (תקיז) ♦ דעת הרמב"ם והראב"ד (תקיז) ♦ דעת הרא"ה כנ"ל וביאורו דשינת יום לא הוי הפסק משום דאינו זמן שינה לכל ומשום שאסור לישן ביום (תקטז) ♦ דעת שבלי הלקט ואחיו ור' אביגדור דשינת יום לא הוי הפסק משום דאסור לישן ביום יותר משינת הסוס (תקטז) ♦ ה. ביאור מאי טעמא שינת יום לא הוי הפסק, ולפי זה הישן דרך קבע ביום ולומד בלילה נמי אינו מברך אחר שינת היום (תקיז) ♦ ו. שינת קבע בשבת (תקיח) ♦ ז. שיטת הרשב"א דכל שהסיח דעתו מללמוד מברך (תקיט) ♦ ח. בשיטת הארחות חיים לברך כל לילה (תקכ) ♦ ביאור המאמר מרדכי דס"ל דאיכא חיוב ברכה בכל לילה (תקכא) ♦ ביאור דכוונת הארחות חיים דווקא אם ישן קודם (תקכא) ♦ ט. שיטת רש"י דאף אם בירך על לימודו חוזר ומברך בשחרית (תקכג) ♦ א. ביאור הפרי מגדים דפרשת התמיד הוה כקריאת התורה מפני שקורין בציבור (תקכד) ♦ ב. ביאור העמק ברכה דס"ל לרש"י דהברכה אינה על מצות תלמוד תורה אלא דתורה עצמה בעי ברכה בכל לימוד (תקכד) ♦ צריך ביאור לדבריו מה חשיב לימוד אחר שמחייב ברכה (תקכו) ♦ ישוב דס"ל דכל לימוד שיש בו חיוב טעון ברכה (תקכו) ♦ ג. ישוב הסתירה בדעת רש"י (תקכז) ♦ ד. ביאור דרש"י בירך פעם אחת קודם עלות השחר (תקכח) ♦ ה. ביאור דרש"י בירך פעם אחת על תורה שבע"פ ופעם אחת על תורה שבכתב (תקכט) ♦ ו. ביאור הדבר אברהם דביחיד הוי דרבנן ובציבור הוי דאורייתא ובבהכנ"ס חשיב כבציבור (תקכט) ♦ י. שיטת הרא"ש והטור ורבינו ירוחם והגהות מיימוני ורבינו שמחה והר"מ [ותרומת הדשן] ומהרש"ל ורדב"ז ודברי חמודות בשם רבו ר"י גינצבורג (ופר"ח) ואליה רבה והגר"א והחיי אדם והמשנ"ב דשינת יום נמי הוי הפסק (תקל) ♦ א. אם לדעת הרא"ש הניעור בלילה צריך לברך (תקלז) ♦ סתירה בדברי הרא"ש (תקלז) ♦ ראיה משאלת הטור ומדברי רבינו ירוחם דס"ל דהניעור בלילה מברך בשחרית (תקלה) ♦ כמה הוכחות מלשון הרא"ש ומדברי הטור דס"ל דהניעור בלילה אינו מברך בשחרית (תקלט) ♦ הוכחה מדברי הרא"ש דס"ל דהניעור בלילה

מברך בשחרית (תקמ) ♦ תמיהה על האחרונים שלא הוכיחו דהניעור בלילה מברך מלשון הראשונים הנ"ל (תקמא) ♦ הוכחה דהניעור בלילה מברך בשחרית מהא דר"ח פרע בלילא ולא ליומא אחרא (תקמא) ♦ ב. ביאור הרשב"ש בדעת הרא"ש דרק הנפטר באהבה רבה מברך אחר שינת היום אך אם בירך ברכה"ת אף לרא"ש אינו מברך רק אחר שינת לילה (תקמב) ♦ ג. אם לדעת התוס' והרא"ש מה שמברך בלילה קודם לימודו פוטר גם יום שאחריו (תקמג) ♦ הוכחת הפרי חדש דלא מסתבר דאיכא ב' מחייבים והניעור בלילה אינו מברך (תקמג) ♦ ישוב הפרי מגדים דמכוונים לפטור כל המעת לעת (תקמד) ♦ דעת המאמר מרדכי והמטה יהודה דיש ב' מחייבים לברכת התורה, ואין מברכים ב' פעמים כיון דאחר השינה חשיב כתחלת היום (תקמד) ♦ ישוב קושית הפר"ח (תקמה) ♦ ד. חקירת הצל"ח אם לר"ת יכול לברך קודם עלות השחר (תקמז) ♦ הוכחת הפרי חדש והקובץ על יד מהא דרב בירך קודם שהגיע זמן ק"ש (תקמח) ♦ דחית ראיתם דאיירי אחר עלות השחר וקודם זמן ק"ש (תקמט) ♦ דחית ראיתם ע"פ דברי הצל"ח דרב לא נפטר באהבה רבה על מה שלא למד מיד (תקמט) ♦ ה. דעת הגר"ש קלוגר והכף החיים דהניעור בלילה ומברך קודם עלות השחר הוי ברכה לבטלה (תקנא) ♦ י"א. שיטת האגור דמספק אין לברך אחר שינה ביום (תקנא) ♦ תמיהת הבית יוסף דלכל הפוסקים שינה הוי הפסק, וחילוקו בין שינת יום לשינת לילה (תקנב) ♦ צריך ביאור דברי הבית יוסף דלא מצינו מי שחילק בין שינת יום לשינת לילה (תקנג) ♦ י"ב. פסק השו"ע דנהגו שלא לברך אחר שינת יום (תקנה) ♦ דעת הדברי חמודות והאליה רבה בשם כמה פוסקים דיברך אחר שינת היום (תקנה) ♦ ביאור הפרי מגדים משום דברכת התורה דאורייתא וספיקו לחומרא (תקנו) ♦ ביאור דברי האגור והבית יוסף דלא אמרינן ספק ברכות להקל היכא דהברכה תדחה לגמרי (תקנז) ♦ י"ג. ביאור הט"ז דאחר שינת קבע ביום הוי כבריה חדשה (תקנח) ♦ קושית הפרי מגדים על דברי הט"ז דהוי הפסק משום היסח הדעת (תקנח) ♦ צריך ביאור בטעם הט"ז מאי טעמא לא יברך נמי שאר ברכות השחר (תקנט) ♦ צריך ביאור שכתב הט"ז טעם הרשב"א בדעת הרא"ש (תקנט) ♦ י"ד. דעת הגר"א (תקנט) ♦ ביאור דברי הגר"א (תקס) ♦ ט"ו. אם לדעת השו"ע הניעור בלילה מברך ברכת התורה, וההכרעה בזה (תקסא) ♦ א. דעת המ"א דהניעור בלילה מברך כשיאיר היום ודלא כמשמעות הטוש"ע דאינו מברך, ולצאת ידי ספק ישמע מאחר (תקסא) ♦ דעת המ"א דהעיקר לברך, והרוצה לצאת ידי ספק ישמע מאחר (תקסב) ♦ דעת הפרי מגדים דחייב לברך (תקסג) ♦ ישוב הגר"א לקושית המ"א (תקסג) ♦ ראית המ"א מסוכה דלא כר"ת (תקסג) ♦ חידוש הנשמת אדם דאף לר"ת אין לברך בניעור בלילה (תקסג) ♦ צ"ע לנשמת אדם מה המחייב בברכה לדעת ר"ת (תקסה) ♦ ביאור דעת הנשמת אדם (תקסה) ♦ בדברי ר"ת נראה דלא כנשמת

אדם (תקסו) ♦ דחית המאמר מרדכי לדיוק המ"א (תקסו) ♦ ב. דיוק האחרונים בשו"ע איפכא מהמ"א והניעור בלילה מברך כשיאיר היום (תקסו) ♦ דעת האליה רבה דלכו"ע הניעור בלילה מברך כשיאיר היום דדעתו בברכה רק על יום ולילה (תקסז) ♦ דעת הפרי מגדים דהניעור בלילה מברך כשיאיר היום דכן דעת האדם לפטור ליום אחד (תקסז) ♦ ג. הוכחת הגר"א דהניעור בלילה אינו מברך בבוקר (תקסח) ♦ בסתירת דברי הגר"א אם מרחץ ובית הכסא הוא הפסק (תקע) ♦ קושית הגר"א מאי שנא מתפילין דמברך אחר בית הכסא (תקעא) ♦ חילוק הנשמת אדם בין שינה לבית הכסא וישוב קושית הגר"א (תקעא) ♦ חילוק בין מצוות שבמעשים למצוות תלמוד תורה (תקעא) ♦ ט"ז. דעת הפרי חדש דהישן ב' פעמים בלילה מברך ב' פעמים, ואם תקפתו שינה אינו מברך (תקעג) ♦ ביאור החילוק בין ישן שינת קבע דהוי הפסק למי שתקפה עליו שינת קבע דלא הוי הפסק (תקעד) ♦ דברי הפרי חדש שתקפתו שינה בתוך לימודו לאו דווקא (תקעד) ♦ ביאור מאי טעמא תקפתו שינה אין צריך לברך, והחילוק בין תקפתו שינה קודם שנתו או לאחר שקם משנתו (תקעה) ♦ דעת הפרי מגדים דאפשר דמברך רק פעם אחת משום דנעשה בריה חדשה פעם אחת וכן דמכוונים לפטור כל מעת לעת (תקעז) ♦ דעת השערי תשובה דתליא בדעתו (תקעז) ♦ דעת המשנ"ב דלכאורה תלוי אם שינת יום הוי הפסק והכרעתו לברך ב' פעמים לכו"ע (תקעח) ♦ י"ז. בדעת המקובלים בזה (תקעט) ♦ דברי הכף החיים בשם האר"י והרש"ש דברכות השחר זמנם מחצות, אך ברכת התורה אם ישן יברך קודם חצות ואם לא ישן מברך בעלות השחר (תקעט) ♦ צריך ביאור אם אחר חצות חשיב כשינת יום מאי טעמא לא יברך הניעור גם ברכת התורה בחצות (תקפ) ♦ אם לדעת המקובלים אין לחזור ולברך ברכת התורה אם ישן ב' פעמים בלילה (תקפ) ♦ י"ח. ישן קודם חצות (תקפא) ♦ י"ט. דעת רעק"א דהישן ביום וניעור בלילה מברך ממה נפשך (תקפא) ♦ אם איכא ממה נפשך גם לסוברים דמדינא שינת יום לא הוי הפסק ושינת לילה הוי הפסק (תקפב) ♦ כ. ביאור דהאידינא שאין מברכים ביום אף הניעור בלילה ולא ישן ביום מברך בעלות השחר (תקפג) ♦ ישוב קושית המ"א דאם פסקינן כרא"ש מאי טעמא מברכים בכל יום (תקפד) ♦ ביאור מאי טעמא המברך אחר השינה בלילה אינו חוזר ומברך בשחרית (תקפד) ♦ ישוב מאי טעמא מברכים בכל יום אף דאין מכוונים כלל (תקפד) ♦ כ"א. מענין השמועה מהחזו"א דלא כממה נפשך דרעק"א (תקפה) ♦ כ"ב. ביאור דהסוברים שלא לברך בניעור בלילה ס"ל דמברכים אחר שינת יום, ולדידן דאין מברכים אחר שינת יום הניעור בלילה צריך לברך (תקפה) ♦ סיכום הדעות (תקפז) ♦ צריך לברך או לצאת מאחר מיד בעה"ש (תקפט) ♦ העולה מהנ"ל (תקפט)

פרק כז אם צריך להפסיק לימודו בעלות השחר ולברך, והמוציא לרבים אם יכול ללמוד קודם שמברך..... תקצ

דעת הבן איש חי והאור לציון שבזמן עלות השחר, המסופק יאמר שירות ותשבחות (תקצ) ♦ דעת שבט הלוי דאף הממתין שאחר יוציאו צריך להפסיק כיון דמחויב בברכת התורה (תקצא) ♦ דעת הגרי"ש אלישיב דאין איסור ללמוד בלי ברכה והמסופק אם חייב יכול ללמוד, וכן דעת הגרש"ז אויערבך דליכא איסורא (תקצב) ♦ דעת הגרש"ז אויערבך כנ"ל דליכא איסורא, וכן כתבו בשם החזו"א (תקצג) ♦ ביאור דרך בברכות הנהנין איכא איסור משא"כ בשאר ברכות (תקצד) ♦ המברך אחר תחלת המצוה חשיב עובר לעשייתן על המשך המצוה (תקצד) ♦ ברכת המצוות חלה למפרע (תקצה) ♦ ביאור דאף מי שהפסיק מלימודו וממתין לאחר שיוציאו, וכן מי שקם משנתו וממתין להוציא הרבים יכול ללמוד קודם לזה בלא ברכה (תקצו) ♦ ביאור דהיכא דאיכא ספיקא עבדינן המצוה בלא ברכה (תקצז) ♦ משא ומתן דהגר"א וסרמן והדבר אברהם אם בלא ברכה מקיים מצות תלמוד תורה (תקצח) ♦ העולה מהנ"ל (תקצט)

סימן ו סעיף ד

פרק כח ברכות השחר לאחר שענה עליהם אמן..... תר

דעת האגור דהזקנים נוהגים לברך על נטילת ידים ועונים אחריהם ומברכים האחרים ועונים אחריהם כיון דאין מכוונים לצאת (תר) ♦ דעת השו"ע והר"ר ישראל והרמ"ע מפאנו ובנימין זאב דה"ה בשאר ברכות (תר) ♦ אם צריך לכיון שלא לצאת או סגי דאינו מכיין לצאת (תרד) ♦ דעת הפרי מגדים דרק הש"ץ יברך (תרה) ♦ דעת המבי"ט והמהרשד"ם דאין לעשות כן מפני חשש ברכה לבטלה, אלא אחד יברך ואחרים יצאו בברכתם (תרה) ♦ ראיות המבי"ט (תרה) ♦ א. דהעונה אמן בכל כוחו הוא רק כשיוצא בברכה זו, כדמצינו באמן חטופה (תרו) ♦ ישוב דלהלכה יש חולקים וגורסים באופן אחר בירושלמי (תרוז) ♦ תשובת הרר"י דאין מתכוונים להשלים מאה ברכות אלא רק שכר ענית אמנים (תרוז) ♦ תשובת המבי"ט דמדוע לא יעלה למאה ברכות ועל כרחך דאינו עולה כלל לא לזה ולא לזה (תרוז) ♦ תשובת הרר"י דהעונה אמן בכל כחו קאי על כל אמן (תרח) ♦ תשובת המבי"ט דכוונתו דקאי על כל אמן שיוצא בה ידי חובה (תרח) ♦ דעת הרמ"ע דבאמן דקדישים אינו יוצא כלל חובת צ' אמנים (תרח) ♦ ב. דגדול העונה אמן יותר מן המברך הוא גם רק בכהאי גוונא

שיוצא ידי חובה וראיה מהרמב"ם לזה (תרט) ♦ תמוה ראיתו מהרמב"ם דאיירי במי שמחויב בדבר ולא ממי שיוצא ידי חובה במה שמברך (תרט) ♦ ישוב הרר"י דאמרו בסתמא כל העונה ולא חילקו (תרי) ♦ ישוב המבי"ט דאיכא עובדא בגמרא בסמוך דאיירי שיוצא ידי חובה (תרי) ♦ ישוב דכשם שיצא מוציא לכאורה איכא שכר, הכי נמי בעונה אמן אף אם אינו יוצא ידי חובה בזה (תרי) ♦ ישוב הרר"י דכוונת הרמב"ם הרי הוא כמברך היינו שיוצא ידי חובה (תריא) ♦ ישוב המבי"ט דאם כן לא הוה ליה למימר הרי הוא כמברך אלא דיוצא ידי חובה (תריא) ♦ ישוב דכוונת הרמב"ם דאם אינו עונה יוצא ידי חובה מדין שומע כעונה וכשעונה הרי הוא כאילו מברך בעצמו (תריב) ♦ ישוב דהיכא דאין עונה הוא דיעבד, וכשעונה הוא לכתחילה (תריב) ♦ דעת רבינו ירוחם ופוסקים וש"ך דגדול העונה נאמר גם בכהאי גוונא דאין יוצא חובת הברכה (תריב) ♦ ישוב דלמבי"ט המוהל הוי שלוחו דהאב ויוצא בברכה (תריב) ♦ ביאור המבי"ט בדברי האבודרהם דאיכא בכל תפילה ז"ן ברכות כששומע ועונה, דהוא לרמז בעלמא (תריב) ♦ הוכחת המבי"ט להנ"ל מהא דלא מהני לצאת ידי חובה בתפלה רק באינו בקי (תריד) ♦ ישוב דאינו עולה למנין מאה ברכות אך יש בו מעלת העונה אמן (תרטו) ♦ ג. הוכחת המבי"ט דבכהאי גוונא אינו עולה למאה ברכות כיון דלא נזכר בגמרא עצה זו (תרטו) ♦ בפוסקים אין נראה דרצו שיעלה למאה ברכות אלא לצ' אמנים (תרטו) ♦ ד. ראית המבי"ט מדברי התוספתא דאחד יברך לכולם, ומהא דנוהגין דבסוכה וקידוש והמוציא אחד מברך לכולם (תרטז) ♦ ביאורו דבתפילין וציצית כל אחד מברך לעצמו משום דבעינן עובר לעשייתן, אך בכולם מזמנים גם שם אחד יברך לכולם (תרטז) ♦ ישוב הרר"י דרישא וסיפא דווקא ומציעתא לאו דווקא (תריז) ♦ קושית המבי"ט דיש בברייתא ב' חלוקות (תריז) ♦ קושית המבי"ט מאי טעמא איכא ג' בבות בברייתא (תריז) ♦ ישוב הרר"י דבברכות השחר כל אחד נתחייב בזמן אחר (תריז) ♦ ישוב המבי"ט דבתוספתא לא חילקו בזה (תריח) ♦ ישוב דבשאר ברכות המעשה מצרפם, משא"כ בברכות השחר דנתחייבו קודם לזה, וכן בשאר ברכות איכא עובר לעשייתן משא"כ בברכות השחר (תריח) ♦ ביאור דאף לרמב"ם אם מכוין שלא לצאת שפיר דמי אך ס"ל למבי"ט דאין מכוונים כן (תריח) ♦ ישוב הרר"י דהמברכים מכוונים כן (תריח) ♦ ביאור דברי התוספתא (תריח) ♦ ה. ראית המבי"ט מדעת בית הלל דאחד מברך לכולם משום דברוב עם הדרת מלך ואף במקום ביטול בית המדרש (תרכ) ♦ ישוב הרר"י דהיכא דאחד מברך ועונים אחריו אף שאין יוצאים ידי חובה איכא ברוב עם, ולבית שמאי כל אחד יברך בלא שומעים (תרכ) ♦ תשובת המבי"ט דאם כן חולק על בית הלל דמדוע לא אמרו לעשות כן, וכן דלבית שמאי מאי טעמא לא ישמעו את המברך (תרכא) ♦ ו. הוכחת המבי"ט מהתוספתא הנ"ל דאם איתא הכי בברכת המצוות כל שכן בברכת

השבח (תרכא) ♦ צריך ביאור מדוע הוי כל שכן (תרכא) ♦ ז. הוכחת המבי"ט דאם במצוה שיש בה מעשה אחד מברך לכולם, כל שכן היכא דליכא מעשה (תרכב) ♦ דעת הראשון לציון דהרמב"ם השמיט דברי בית הלל דיכול לעשות כמה שירצה (תרכב) ♦ לדעת המבי"ט קשה מאי טעמא היכא דלא הסיבו חוזר כל אחד ומברך, ואמאי אינו חוכא ואטלולא, ולא חייבום להצטרף (תרכג) ♦ קשה דברכות השחר זמן החיוב הוא בשעת ההנאה (תרכג) ♦ חילוק דהיכא דליכא מעשה אין מצטרפים (תרכג) ♦ ח. ביאור המבי"ט בדעת המהרי"ל דאם חוזרים לברך ליכא ברכה לבטלה אך עדיף שאחד יברך לכולם (תרכד) ♦ קצת קשה לביאור זה מדוע לא הזכיר המהרי"ל דיש למנוע מנהג זה (תרכד) ♦ בדברי המהרי"ל מפורש דלא כן היה המנהג (תרכד) ♦ ט. ביאור המבי"ט דהמהרי"ל איירי רק בנטילת ידים (תרכה) ♦ צריך עיון מאי טעמא הזכיר המהרי"ל רק נטילת ידים, אך קשה לחלק בין נטילת ידים לשאר ברכות השחר דבכולם נתחייבו קודם ביאתם לבית הכנסת (תרכז) ♦ ביאור התשובה מאהבה דהאגור איירי בכל המצוות (תרכז) ♦ ראית הרר"י מדברי האגור (תרכז) ♦ ישוב המבי"ט דרק לגבי נטילת ידים, וכן דרק אחר הראשון ענו ולאחר מכן כולם ברכו יחד (תרכז) ♦ ישוב דמאי שנא אחד מכולם (תרכז) ♦ ביאור המבי"ט דרק בנטילת ידים עשו כן מפני שהיא ברכה ראשונה ומקפידים לאומרו בקדושה במקום קדוש (תרכח) ♦ י. ראית המבי"ט מדברי הרמב"ם דהוי ברכה שאינה צריכה (תרכח) ♦ מדברי הרמב"ם במקום אחר מבואר דברכה שאינה צריכה הוי ברכה לבטלה (תרכט) ♦ ישוב הרר"י דברכה שאינה צריכה הוא רק בכהאי גוונא דפטור ומביא עצמו לידי חיוב (תרכט) ♦ ישוב המבי"ט דגם זה בכלל ברכה שאינה צריכה (תרכט) ♦ ק' הרר"י וכי נצטוה אדם לצאת על ידי שמיעה (תרל) ♦ ישוב המבי"ט דהיא גופא דברי בית הלל (תרל) ♦ י"א. הוכחת המבי"ט דכל מקום שאמרו דאחד מברך לעצמו ביארו הטעם למה אין אחד מברך לכולם (תרל) ♦ הוכחת המבי"ט מדברי הרא"ש במילה ושחיטה ונישואין (תרל) ♦ ביאור התבואות שור דלגבי מילה איירי רק כששניהם לפניו (תרלא) ♦ ראית המבי"ט מדברי הר"ן דסח בין תפלה לתפלה הוי עבירה שגורם ברכה שאינה צריכה (תרלב) ♦ ישוב הרר"י דהתם היה יכול ליפטר בברכה שבירך כבר (תרלג) ♦ ישוב המבי"ט דיש ללמוד מהר"ן גם לדידן (תרלג) ♦ צריך ביאור דבעשרה שאוכלים בלא הסיבה הטעם הוא משום דאין רוצין להצטרף והכי נמי הכא (תרלג) ♦ דעת הרר"י דראוי לכל אחד לברך לעצמו (תרלג) ♦ ישוב המבי"ט דבכל הברכות אין נוהגים כן (תרלג) ♦ ראיות הרשד"ם (תרלה) ♦ א. ראית הרשד"ם להתיר ממנהג בהבדלה לחזור ולהבדיל בבית (תרלה) ♦ דחית הרשד"ם דליכא בהא מצוה (תרלה) ♦ דחית הרשד"ם דיש לחלק בין הבדלה דהוי מצוה לברכות השחר דהוה הודאה (תרלה) ♦ חילוק הרשד"ם

דבהבדלה שגדול מעלתה רצו כל אחד להבדיל לעצמו (תרלו) ♦ בציצית נהגו גם כן שכל אחד מברך לעצמו ולא מחה בהם, אך בירך לעצמו בלחש (תרלו) ♦ ב. ראית הרשד"ם מכהן גדול דחיישינן לברכה שאינה צריכה (תרלז) ♦ ביאור הרשד"ם דהרמב"ם לא הביא פירוש זה אך לא דחהו (תרלז) ♦ דחית המרכבת המשנה לראיה זו דלא פסקינן כהאי לישנא דברכה שאינה צריכה (תרלח) ♦ דחית היצחק ירנן דהרמב"ם סמך על מה שפסק במקום אחר איסור ברכה שאינה צריכה (תרלח) ♦ דחית המחנה ישראל דגם טעמא דפגמו של ראשון פסק הרמב"ם במקום אחר ומוכח דהרמב"ם דחה טעמא דברכה שאינה צריכה (תרלט) ♦ ביאור מרכבת המשנה דלא הביא הרא"ש ב' התירווצים להלכה (תרמ) ♦ דחית הברכי יוסף דבכמה מקומות פסק הרא"ש להא דברכה שאינה צריכה (תרמא) ♦ ראית מרכבת המשנה מדברי הרא"ש לגבי סעודה שלישית דלא פסק להא דברכה שאינה צריכה (תרמב) ♦ דחית היצחק ירנן דהרא"ש לא כתב כן כיון דלא שכיח דהא מברך לאחריה, משא"כ בכהן גדול (תרמד) ♦ דעת היד אליהו דגם לשיטת התוס' התירו ברכה שאינה צריכה מפני כבוד שבת (תרמה) ♦ דעת מהר"ם גאלנטי דשרי נמי ברכה שאינה צריכה להרבות בברכות בכמה מינים שברכותיהן שוות משום כבוד שבת (תרמו) ♦ דעת המ"א דאף אי שרי לסעודה שלישית אינו ראיה למאה ברכות (תרמח) ♦ ביאור דיש לחלק אי גורם ברכה שאינה צריכה אחר שבירך בעצמו להיכא דיכול לצאת על ידי אחר (תרמט) ♦ חילוק מרכבת המשנה בין מי שבירך וגורם לעצמו לחזור ולברך למי שאינו יוצא מאחרים (תרמט) ♦ דחית היצחק ירנן דתלוי באומד הדעת ודעת מהרשד"ם דאין לחלק (תרנ) ♦ ג. ראית הרשד"ם מתפלת ראש השנה ויום כיפור (תרנב) ♦ ביאור דלא נתבאר בטור דהוי ברכה שאינה צריכה (תרנג) ♦ חילוק בין ברכות דהש"ץ מוציא לציבור בסדר התפלה להיכא דכל אחד עושה המצוה (תרנד) ♦ ד. ראית הרשד"ם מהירושלמי (תרנה) ♦ יש ליישב כנ"ל (תרנה) ♦ ה. ראית הרשד"ם מדברי הרא"ש במילה (תרנה) ♦ יש לחלק היכא דהמעשה מצרפם להיכא דכבר נתחייבו בברכה קודם לזה (תרנו) ♦ ו. ראית הרשד"ם מהא דלכתחילה יש לברך ברכות השחר במקומן (תרנו) ♦ ישוב כנ"ל דליכא צירוף (תרנז) ♦ ישוב מרכבת המשנה דהרמב"ם איירי במי שאינו מחויב בברכה כלל (תרנז) ♦ ז. ביאור הרשד"ם בספירת העומר דכל אחד מברך לעצמו (תרנז) ♦ ישוב דיש ברכות דנהגו לצאת מש"ץ ויש ברכות דנהגו לברך כל אחד לעצמו (תרנח) ♦ דעת הבה"ג ובנימין זאב דאחר שבירך יכול לענות אמן אך לא קודם שבירך (תרנח) ♦ דעת הסוברים דכל מקום ימשיך במנהגו (תרנח) ♦ ביאור המ"א דעושין כן כדי לענות צ' אמנים (תרנט) ♦ ביאור הלבוש דש"צ אין מוציא בפחות מעשרה (תרסא) ♦ היכא דליכא י' אין צריך לכוין שלא לצאת (תרסא) ♦ אם ש"צ אין מוציא בפחות מי' רק בק"ש ותפילה או גם בברכות

השחר, ואם מוציא גם לבקיאים או רק לאינם בקיאים (תרסב) ♦ דעת המשנ"ב
דעביד כמר עביד ודכ"ע (תרסג) ♦ העולה מהנ"ל (תרסה)

נספחים..... תרסו

נספח א. בביאור לשון בריאה [נספח לפרק ה] (תרסט) ♦ דעת רבינו אברהם בר חייא הנשיא דלשון בריאה על דבר הנמצא בכח קודם יציאתו לפועל (תרסט) ♦ **נספח ב.** דעת האברבנאל בביאור מהו בריאה [נספח לפרק ה] (תרעג) ♦ **נספח ג.** ראיות האברבנאל דהעולם מחודש [נספח לנספח ב] (תרעו) ♦ **נספח ד.** אי אפשר בחיריק או בצירי [נספח לפרק יא] (תרפא) ♦ דעות הפוסקים אם אי אפשר בחיריק או בצירי (תרפא) ♦ **נספח ה.** דעת עמק הברכה מתי לומר ברכת נט"י [נספח לפרק טו] (תרפד) ♦ **נספח ו.** דברי הפוסקים דאין הציונים ברמ"א מהרמ"א [נספח לפרק טו] (תרצד) ♦ **נספח ז.** דברי השל"ה במעלת אמירת תהלים וסדר חלוקתו [נספח לפרק יז] (תרצט) ♦ **נספח ח.** אם יוצא ברפאינו חובת ברכת אשר יצר [נספח לפרק כב ד] (תשג) ♦ **נספח ט.** דעת הרב פעלים בדין אונן בברכות השחר [נספח לפרק כד ג] (תשז) ♦ **נספח י.** דעת הרב פעלים עד מתי זמן ברכות השחר [נספח לפרק כה] (תשיג) ♦ **נספח יא.** בענין אמירת ברכות השחר בביהכנ"ס [נספח לפרק כח] דעת המבי"ט (תשיח) ♦ **נספח יב.** דעת הרשד"ם בענין הנ"ל [נספח לפרק כח] (תשלה) ♦ **נספח יג.** דעת מרכבת המשנה בענין הנ"ל [נספח לפרק כח] (תשמא) ♦ **נספח יד.** אם בענית אמן על ידי אחר איכא ברוב עם [נספח לפרק כח] (תשמז) ♦ פלוגתת האחרונים אם כשאחד עונה אמן על ברכת חבירו חשיב ברוב עם [המשך מפלוגתת המבי"ט והר"ר ישראל בפרק כ"ח בראיה ה' דהמבי"ט] (תשמז) ♦ **נספח טו.** ביאורי המפרשים במעלת הלימוד במקום וממקום שליבו חפץ [נספח להקדמת הספר] (תשמט) ♦ **נספח טז.** תשובות למחבר ספר שהעיר בכמה נידונים בסוגיין (תשסב) ♦ שאלה א. בדין ניעור בלילה אם יברך ענט"י (תשסב) ♦ שאלה ב. בענין ברכות התורה בניעור בלילה (תשסג) ♦ שאלה ג. בענין ברכת המפיל לניעור בלילה (תשסג)

